

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., 1/2 an
6 cor., 1/4 an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., 1/2 an
9 fr., 1/4 an
4 fr. 50 cm.

Foia apare în fie care
Sămbătă.

Unirea

Insertiuni:

Un șir garmond:
odată 14 fl., a doua
oară 12 fl., a treia
oară 10 fl.

Tot ce privește foaia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirei”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.**Anul XVII****Blaj, 19 Ianuarie 1907.****Numărul 2.****Invitare de abonament.**

Cu 1. Ianuarie st. n. 1907 des-
chidem abonament nou la „Unirea”,
cu prețurile de până acum, și anume:
pe anul întreg 12 cor.
„ o jumătate de an 6 ”
„ un pătrar de an 3 ”

Rugăm pe Onor. Abonenti să
binevoiască a-și renovi abonamentele
de timpuriu, iar restanțierii a-și le
achită pe cele vechi.

ADMINISTRAȚIUNEA.**Anul al XVII.**

Am început cu ajutorul lui
Dumnezeu al șeptesprezecelea an
din viața foii noastre.

Infînțată de un grup dintre
cei mai distinși membri ai bisericii
române unite, foaia noastră multă
vreme a avut să lupte cu greută-
țile începutului: era doar prima pu-
blicație politică în Blaj după „Or-
ganul național” a lui Cipariu. Și
cum aci la noi nu se face nimic,
ce ar putea să aivă vre-o urmare
dezastruoasă pentru vechile și atât
de prețioasele instituțiuni culturale,
infînțătorii „Unirei”, vreme îndel-
lungată au trebuit să lupte, până
când au putut să asigure existența
în Blaj a unei foi, independente de
aceste școli. Și mai târziu, în mij-
locul unei însemnate evenimente,
cari se petreceau în biserica unită,
însemnate chiar pentru întreg neamul
românesc, „Unirea”, prin articolii
publicați cu acest prilej, eră în
fruntea acelor evenimente. E destul
să pomenim: chestia gimnaziului
dela Beiuș, instrucțiunea în școlile
poporale, alegerea Mitropolitului,
autonomia bisericească, limba litur-
gică, subsidiul și multe altele.

Anul trecut, când poporul ro-
mânesc părăsia vechia tactică de
luptă politică, „Unirea”, care dela
început fusese pentru activitate,
dar respectase hotărârile conferen-

țelor naționale, nu putea să nu se
insuflețească pentru schimbarea pa-
sivității, mai ales atunci, când chiar
în comitatul nostru candidase unul,
ce sta așa de aproape de noi, și
care și până atunci dăduse semne,
că va fi fala tuturor. Murise între
acestea și bătrânul erou a vremilor
de luptă pentru libertate, și fusese
înmormântat în pământul sfânt al
Blajului, unde dorise însuși să fie
așezat, — se deschisese în capitala
falnicului regat vecin marea și iubi-
lăra expoziție, — pentru amândouă
aceste evenimente, „Unirea” nu
putea să rămână indiferentă. Prie-
tinii (I) magiari din Blaj și Aiud însă,
să supărare foc pentru această țin-
nută a noastră și fițuica dela Aiud,
aproape număr de număr agită în
potriva Blajului și a noastră. Ur-
marea e cunoscută cetitorilor nostri.
Trei articoli improcesuați și osândă
grea, dictată redactorului nostru.

Azi procesul acesta ajuns la
Curie nu e încă terminat; cererea
de nulitate înaintată contra osândei,
n'a ajuns încă în revizia supremului
for, după experiența trecutului însă,
și după chipul cum au fost tractate
și celelalte ziare române, n'avem
nădejde de o schimbare a osândei,
deși, o repețim mereu, un judecător
obiectiv și imparțial n'ar putea afla
în scrierile acelea păcatul de agi-
tație contra naționalității magiare,
cu care am fost incriminați, Suntem
doară cu toții preoți, inima noastră
e pătrunsă de sfințele învățături
creștine și nu dujmănie și ură pre-
dicăm, ci pacea, bunăînțelegerea și
unirea întru toate pentru mărirea
lui Dumnezeu și prosperarea ome-
nimei.

În anul ce începem va trebui
dar, ca foaia noastră să treacă și
preste această grea încercare, foarte
grea mai ales între împrejurările
noastre: cu datorii în toate părțile
și cu zeci de mii de coroane abo-
namente neincassate. Unde mai
punem închiderea unuia dintre noi

pe atâta vreme și plățirea miilor
de coroane pedeapsă și cheltueli!

În nădejde, că cetitorii nostri
vor apreția această jertfă însămnată
ce va trebui să o aducem și vor
sta în jurul nostru încurajându-ne
și ajutându-ne, vom merge veseli
la osândă, știind, că în provincia
bisericii unite preoțimea întreagă
e cu noi. Și avem nădejde că tre-
cută prin acest drum spre Calvar,
„Unirea” va câștiga intrare și în
casele acelor preoți, cari până acum
stăteau departe de noi, și-și va
ține locul de cinste și pe mai de-
parte în ziaristica românească.

Anul acesta al XVII-lea va fi
un apel la sentimentele preoțimei
noastre, va fi o cerere de încredere
dela aceia cari au urmărit cu luare
aminte lucrarea noastră grea și ne-
răsplătită. Și ne măgulim de acum
cu nădejdea, că acest apel va fi
pe partea noastră și ni-se va da
votul de încredere, ce împrejurările
prin cari trecem, ne indeamnă să-l
solicităm. Oăci ori cum, dar e de
lipsă, ca preoțimea românească unită
să aivă un organ al său, care să-i
facă cunoscută spiritul ce însufle-
țește această organizație, primej-
diile, ce o amenință, pedecile, ce
i-se pun în calea progresului și
mijloacele de cari să se folosească,
spre a merge înainte.

Guvernul actual a dat adese
prilej să cunoaștem ideile, de care
e condus în ce ne privește pe noi.
Planul de acțiune desvoltat de mi-
nistrii Andrassy și Apponyi, noua
reformă a învățământului primar,
deslegarea chestiunii salarizării în-
vățătorilor și profesorilor, congrua
și autonomia catolică, toate aceste
sunt chestii, cari vor trebui să fie
cunoscute de toți conducătorii sa-
telor noastre, pentruca să poată
lua poziția cuvenită față cu ele.
Toate acestea în anul acesta promit
să-și ieie începutul, e de necesitate
dar, ca încă dela început să fim
orientați și pregătiți. Și noi făgă-

duim să fim la locul nostru ca sfătuitori cinstiti și sinceri ai celor ce dela uri așteaptă un cuvânt de îndreptare.

Cu deplină încredere în Dumnezeu, care va întări puterile noastre, începem și acest an nou, tot așa de hotărâți, ca și până acuma a ne împlini sarcina luată asupra noastră în chipul cel mai desăvârșit.

Dumnezeu cu noi!

Fără sentiment și fără păstori! Primim următoarele șire:

„În zilele trecute, o ceată de 16 teologi Ruteni dela universitatea din Lemberg, s'au anunțat teologilor din Ungvár, în scopul de ale pregăti teren pentru de a concerta într'un cerc mai larg sau mai restrâns după cum vor permite împrejurările. Și credeți doară că au fost primiți cu dragostea cu care alte popoară s'au îndatinat a-și primi pe frații lor de un neam și de un sânge? Nici vorbă! Acei tineri veniți cu intențiuni curate, priviți fiind ca agitatori au fost întâmpinați cu o răceală și indolență de neînchipuit. Dar atâta încă n'a fost destul. Când concertanții în corpore au voit să se prezinte pentru a cere voie să se prezinte episcopului, căci din întâmplare, poată cânta la liturgie, numai episcopul nu le-a permis, dar le-a refuzat și dorinta de ai primi în audiență.

„Astfel tinerii noștri jigniți în ambiție și măhniți în suflet pentru purtarea fraților săi, s'au relintors încă în aceeași zi către casă, ducând celor de preste Carpați trista veste a unor frați rătați și pierduți pentru totdeauna din puternicul trunchi al Slavilor.

„Nu-i vorbă au avut de ce să se teamă falnicii conducători ai poporului Rutean. Căci mă rog își tomeau tare subvențiile asvârlite cu mâna plină de guvern, pentru de a-i ține departe și străini față de poporul lor — cel mai nefericit popor de sub coroana sfântului Ștefan.

„Iată dară icoana credincioasă a unor fii nerecunoscători, puși din nefericire de păstori peste un popor izgonit, și părăsit de toți și chiar și de ai săi. Puțin le pasă lor de cei cari îi susțin și din a căror spinare își permit risipa și luxul caracteristic preoției rutene renegate. Și drept răsplată pentru serviciile celea multe, ce i-le face această turmă, — ce-și dapână trudita viață fără nici un rost, acești păstori îi răspund cu batjocură și totala desconziderare. Ne-păsării preoției este a să mulțami și împrejurarea, că turma tunsă de ei până la piele, a fost dată pradă altui polyp cu mai multe capete. Ovreului, care-i suge sângele și-l lipsește și de ce biată i-a mai rămas. Și asta-i demoralizarea și păcatul inexpabil al preoților Ruteni. Nu găsești la acești preoți dragostea atât de mult propoveduită de Hristos și biserica Sa, carea leagă strâns pe păstor de turma concrezută păstoririi sale. Astfel n'avem de ce ne mira, dacă acest popor de proletari, în toate privințele stă înapoia tuturor popoarelor din regatul ungar. Nu au după cât știu eu nici o societate, fie cât de mică, care ar avea de scop ridicarea

poporului. Școala cu menire atât de sublimă aici încă lucră din rășputeri pentru alte gogorițe.

Societățile de temperanțe nu le cunosc, nici măcar după nume. Dovadă crișmele multe ce s'au încuibat în satele lor și mizeria mare a poporului. Și apoi celealalte vițuri multe și grele.

„Iată dară, unde poate ajunge un popor lăsat intenționat să rătăcească în întunerecul gros de ignoranță! În toate popoarele s'a trezit simțul și mândria națională, numai în poporul rutean își doarme și pe mai departe somnul. Nu să află nime cine să-l trezească, cine să-i arete calea mântuirii, căci cei chie-mați să o facă aceasta sunt străini și răci față de propria cauză națională. Asta-i soartea tuturor acelor popoară, cari nu-și deschid ochii la timpul potrivit pentru a-și înăripă cultura națională indispensabilă pentru a îndreptăți un popor la viață.

„Din pățania acestui popor putem învăța și noi foarte mult pentru viitor. Să ne punem pe muncă din rășputeri, căci lenea și indolența să răzbură amar. Să înființăm societăți de temperanțe, tovarășii, reuniuni de conzum și alte instituțiuni de acest fel. Menite de a promova interesela în poporul nostru. Și atunci când le vom avea în viață, putem să privim cu mândrie în viitorul neamului nostru, altcum ceasul primejdii nu va întârzi să bată!

Grațian.

Subsidul erarial. — La încheierea numărului trecut a sosit conspectul preoților preoților arhidiecezani împărtașiți din subsidiul erarial pe 1906. Suma ce se împarte e de Cor. 231665 cu vre-o 9 mii cor. numai mai mic ca în trecut. Suma cea mai mică e de Cor. 35, cea mai-mare de 1200 cor. În anul acesta au fost împărtașiți și preoți de aceia, cari n'au primit nimic până acum, cu toate acestea sunt și acum câți-va, cari nu primesc nimic. Un pas înainte e faptul, destul de îmbucurător, că sumele aproape a tuturor preoților e scris cu ortografia românească, nu cu cea magiară ca până acum, ori chiar magiarizat.

Chestiuni școlare.

II.

Promisesem în Nr. 51. că voi reveni asupra hotărârii adusă de Sinodul arhidiecezan. Și asta cu atât mai virtos, fiind-că deși pare rezolvată, totuși atât noi cât și căpeteniile bisericești ne aflăm în mare strâmtoare.

Și iacă pentru-ce.

Noi învățătorii ne-am manifestat nemulțămirea noastră prin *presă*, și în locul al doilea prin *memorand*. Scopul ne-a fost, ca cei dela cărma bisericească, pecum și întreaga societate omenească să fie deja bine informată despre starea noastră materială. Facându-să *memorandul*, s'a înaintat prin Preaven. Conzistor, sinodului arhidiecezan. În vremea când la Blaj astfei să pregăteau încrurile, congresul bisericeii ortodoxe votase deja întregirea salarelor la 800 cor. Tot atunci să vorbea și de noul

proiect al ministrului de culte. care astăzi ne e pe deplin cunoscut. Va să zică. Sinodul nostru, când a decis în principiu ridicarea salarelor la 800 cor. a decis în urma iuzistintei și nemulțămiei noastre; a decis în urma concuzului înat de congresul sibian, pecum și în urma proiectelor lui Apponyi. Deciziunea adusă e de cuprinsul următor: *salarele să se urce la 800 cor. și quinquinalele, unde să poate dela confesiune, eventual dela biserică; și unde nu s'ar putea aceasta, acolo să se ceară ajutorul statului, dacă la aceasta își dă învoirea și Ordinariatul.* *)

Așadar unde să poate să se întregască dela confesiune ori biserică. Iar numai unde aceasta nu ar fi cu putință să se ceară ajutorul de stat. Că unde să poate și unde nu Preaven. Conzistor va și din rațiunile, ce parohiile noastre an de an le trimet spre aprobare. Iar ca ajutorul să se ceară numai cu învoirea Ordinariatului încă e tare cu înțeleș. Și anume: Cele mai multe parohii vor refuza a ne întregi salarele sub motiv, că nu sunt în stare ori credincioșii, ori biserică. Și deși în adevăr vor fi totuși vor preferi, să ceară ajutor. În cazul de față, căpetenia bisericească nu va permite, fiindcă ajutorul nu-l va putea cere de-a-dreptul dela oficiile civile, dacă nu are consenzul oficiilor bisericești. Ceia-ce până acum puteau face de-a-dreptul, acum nu vor mai putea. Nu, și din cauza că avem astăzi prea multe comune, cari capătă ajutor în sume de: 200, 300, 400 și chiar 500 cor., și dacă acele comune ar mai cere, natural, că acelea școale vor fi periclitare. Aceasta să poate vedea de acolo, că comisiunea administrativă nici-odată nu asignează ajutorul pe numele comunei bisericești, ci acela îl leagă de persoana învățătorului. Iar dacă acesta s'ar strămura, succesorul nu-l poate folosi, până când din nou nu i-să va asigna pe numele lui. Scopul acestei proceduri este, că dacă oficiile civile din o cauză sau altă, n'ar fi mulțamite cu persoana respectivului să nu-l asigneze, iar dacă ar fi fost înșelați în aspirațiunile lor să-l poată detrage. Dacă ajutorul ar fi asigat pe numele comunei bisericești, atunci detragera nu s'ar putea face așa ușor. Și din acest principiu e de acceptat formula Sinodului nostru, prin care au hotărât întregirea salarelor, fiind mai prevăzători ca Sibienii.

Chestia salarelor ar părea dar după mulți rezolvată. Dar nu. Cu cât pare mai rezolvată, cu atât s'a încurcat mai rău. Iar încurcătura ne-a pricinuit-o ministrul de culte Apponyi.

În 13 Dec. a. tr. acest ministru și-a ținut în parlamentul din Budapesta vorbirea-program. Accentuând lipsa de școale și învățători ajunge în esposeul lui și la noi învățătorii confesionali. Spune că suntem slabi remunerați, de aceea în proiectele, ce el va înainta, să va îngriji și de soartea noastră. Va dispune adecă în virtutea legii, ce să va crea, ca salarele noastre pe viitor să fie 1000 cor. plus quinquinalele 6 la număr, dintre cari cele două la început de câte 200 cor. al treilea și al patrulea de câte 100 cor., iar cele din urmă iar de câte 200 cor.; așa că după 30 ani de serviciu am avea plată de 2000 cor. și mai bine. De tot frumos?! Căci e mare deo-

*) Nu știm să se fie publicat oficios hotărârile Sinodului.

sehire, între 600 cor. și de multe-ori numai pe hârtie și 2000—2200 bine asigurate.

Vin însă condițiunile. Va să zică vorba: „adă și na”. Ne va întregei salariile în forma aceasta, dacă noi confesiunile vom primi în schimb. planul de învățământ, ce ministrul ne va impune; dacă vom folosi nu manualele aprobate de Ordinariate, fără cele aprobate de el; — și dacă din clasa IV, începând cunoștințele din comput, geografie, istorie și constituție să vor propune nici paralel fără exclusiv în limba magiară. Iar dacă din actualii învățători vor fi de aceia, cari să nu poată satisface acestor obliga-mente susținătorii școlii, respective sunt obligați a să îngrijă, ca în restimp de 3—4 ani să devie capabili. Și dacă nu... grija Domnului.

A primi condițiunile acestea însumă, aş restrânge drepturile de jurisdicțiune. ce comunitatea noastră bisericească are asupra școlilor sale. Prin aceasta ingerința statului va deveni mai mare, lovind adânc și puternic în autonomia noastră bisericească. Noi știm, că în școlile noastre atât planul de învățământ cât și manualele, sunt cele satorite și aprobate de ordinariate. Iar limba de propunere a fost exclusiv cea română.

Limba magiară în legătură cu învățământul intuitiv, s'a propus mai mult facultativ. Dacă s'au făcut și să fac abuzuri, de vină sunt învățătorii, iar în locul al doilea auctoritățile bisericești, cari observându-le, nu i-a îndrumat la ordine. Notez că acestea s'au făcut și să fac de comun în locurile, unde învățătorii s'au împărțășit, sau au de gând să se împărțășească cu ajutor de stat. Dacă azi, când legea nu-l nilește, propune mai mult, decât să cade, neglijind materialul, din care ar trebui să tragă adevăratul folos — căci numai așa ne putem închipui rostul școlilor, — ce să va alege de școlile noastre de învățământul nostru, când aceia ce face azi de bună voie i-să va impune?! Dacă azi pentru o sutișoară, ce și așa e dator statul să le-o deie, comit astfel de fapte, ce vor fi în stare să săvârșească pentru 1000—1400, ce li-să pun în prospect. De bună samă, că lucruri, cari mi greu și să le presupun, dar să le pronunț.

Trăim dar grele timpuri. Ispitile sunt mari. Datorința noastră și căpeteniilor noastre este ca să ne gândim la remedii. Spre scopul acesta trebui-va ca să lucrăm serios, și din toate puterile la conchemarea congresului învățătoresc, eventual a unei anchete școlare, în cari să fie reprezentată întreagă învățătoria. Ori în una ori în cealaltă va trebui să se facă pașii necesari pentru apărarea autonomiei și a neamului. Deie-ne ajut, întregească-ne salariile, dar nu sub condițiuni, fiind-că toți suntem cetățeni, toți contribuim cu obolul nostru la susținerea statului. Dacă ne dă, ne dă din al nostru.

Iar dacă condițiunile nu să vor putea înlătura să ne gândim la regularea salariilor de 800 cor. din puterile noastre, fără a mai reclama ajutorul statului. Cel, care judecă lucrurile, mai pătrunzător poate deduce din vorbirea-program a ministrului Apponyi, politica ce urmărește.

Morlaca, la 20 Dec. 1906.

Traian Suteu
învăț. dirig.

Mitropolitul pentru Maramurăș.

Onorată Redacțiune!

Mă grăbesc a Vă comunica ordurile părintești al Escelenței Sale Preasf. Domn Arhiepiscop și Mitropolit al nostru din 25 Dec. 1906 cu cari a binevoit a trimite în favoarea Asociațiunii respective a Convictului gr.-cat. român din Sighet o mie coroane, rugându-vă să binevoiți a eterniza în coloanele „Unirii” donațiunea aceasta frumoasă.

Am scris și în Analele Asociațiunii noastre, cumcă înființarea și sustarea Convictului nostru să poate multămi nobilei și marinimoasei familii Mihályi, și iată acum vine membrul cel mai înalt a familiei și ne ajutorează cu 1000 coroane.

Aieva Maramureșenii pot multămi multe, foarte multe familiei de Mihályi.

Eu exorim Escelenței Sale și pe aceasta cale multămita cea mai adâncă în numele Clerului și al poporului român din Maramurăș pentru acest dar marinimos.

Cu toții oftăm Escelenței Sale mulți ani fericiți și dorim ca să ridice steagul sfintei noastre biserici gr.-cat. română la înălțimea la care cu fală să privim cu toții.

Sighetul Maramurășului la 31/XII. 1906.

Al Onoratei Redacțiune

plecat serv:

Tit Bud, m. p.
vicarul Maramurășului.

Nr. 7214—1906. Preaonorate în Hristos Frate! Am primit cu multămită un exemplar din „Analele Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramurăș” trimis Nouă cu prețioasa scrisoare din 17 Octomvrie 1906 și ca un semn de viu interes, ce-l purtăm față cu înaintarea culturii la poporul român gr.-cat. din Maramurăș, locul nostru natal, dorim a intra și noi în șirul membrilor fondatori de acolo și a lucra împreună ca se creșteți țărâniea întru speranța bisericii și întru mângăierea patriei. La adresa Frăției Tale Preaonorate cu posta regia trimitem din cassetă Noastră privată mitropolitană suma de 1000 coroane spre scopurile numitei Asociațiuni, cerând dela preabunul Dumnezeu binecuvântare asupra tuturor, cari lucră pentru binele religios-moral și cultural al poporului.

Blaj din ședința conzistorială ținută în 25 Decemvrie 1906, binevoitor: Victor Mihályi, m. p. Mitropolitul de Alba-Iulia.

REVISTE.

Franta. Deocamdată toți episcopii, canonicii și ceialți preoți au fost scoși din locuințele lor, și credincioșii au trebuit să le închirieze locuințe. Prin aceasta s'a îngreunat mult administrația diecezelor, căci în mai multe locuri nu s'au găsit locuințe așa de mari, ca acolo să poată fi atât episcopul cât și personalul cancelariei și arhivul.

Pe când despre partida guvernului nu se poate zice că e solidară, cu bucurie putem constata solidaritatea episcopilor, a clerului și a credincioșilor, ce o laudă, și-i servește spre mângăiere și nădejde Papei în enciclica adresată mai pe urmă episcopilor din Franța. În aceasta spune Sfinția Sa, că n'a voit să umilească și să desconzidere guvernul când n'a voit să primească legea cultului adusă în 1905, ci a voit să apere drepturile date de divinul Intemeetor bisericii, de cari el — Papa — nu poate abzice.

În urma enciclicei acesteia corul episcopilor catolici din Franța ține conferențe de mai multe zile sub presidiul cardinalului arhiepiscop Richard; despre rezultatul acestora acum încă nu să știe nimic. O foaie din patrie spune, că din conferința aceasta s'ar adresa o scrisoare Papei.

Germania. Aici e foarte încordată lupta electorală. Toate partidele lucră cu mare încordare într'acolo, să slăbească Centrul, și cu acesta biserica catolică din Germania. Căci vezi Doamne, biserica catolică și socialistii, de mai rămân la putere, vor nimici imperiul german în cel mai scurt timp. Ideia aceasta o răspândesc protestanții liberali prin foi, broșuri și ilustrate. Pe o ilustrată de aceasta e desemnat Bebel, capul socialistilor germani, sub el e scris: „der rote August I,” de a dreapta lui de braț Piu X „der schwarze Papst Pius X.” Interesantă e apoi scrisoarea de sub ei: „Ale-gătorilor, de vreți să se facă prav imperiul germân, alegeți-ne pe noi”.

Toate gazetele protestante agită contra centrului, și îndeamnă pe Germani să pornească o nouă luptă contra bisericii catolice, un nou Kulturkampf. Foile catolice și prevăd o mare primejdia pentru biserică. „Cermania” spune, că lupta aceasta a fost plănuită mai de mult, n'a izbucnit însă, căci centrul era prea puternic în dietă, și guvernul avea lipsă de el: „Acum însă, zice o broșură electorală, e foarte favorabil timpul, să sdrobim Centrul. Acum n'are de ce se mai teme Germania, ca în anii 70, numai să fie guvernul destul de energic, cum e în Franța.

Ungaria. Chestiunea afacerii Polonyi-Halmos, preocupă astăzi lumea politică din Ungaria. In foisoarele camerei nu se discută decât de eventualitățile acestei afaceri atât de caracteristice pentru moravurile politice ale acestei țări.

Halmos János, fostul primar al capitale într'o societate privată făcuse la adresa lui Polonyi, ministrul de justiție al Ungariei, câteva observări puțin elogioase, Polonyi a trimis lui Halmos martori. Halmos în loc să revoace cele zise, și-a complectat declarațiile cu mai multe date de tot compromițătoare pentru păzitorul justiției.

Aproape toate foile scot la iveală câte o faptă de rușine din viața ministrului Polonyi.

Polonyi publică în același timp o declarație lungă, în care spune, că atacurile sunt anume inscenate cu scopul de al scoate din fosolul ministerial — în ciuda tuturor însă el va rămâne și pe mai departe un *păzitor conștient al justiției.*

Polonyi vrea să se spele de acestea acuze apelând la forul opiniei publice.

„E însă vorba de supremul păzitor al justiției din Ungaria! — scrie „Pesti Napló“ în articolul său de fond de astăzi. — Opinia publică are, prin urmare, dreptul să pretindă ca acuzele, ce i-se aduc, să se dovedească sau pedepsească pe calea forurilor judecătorești competente. Iar când e vorba de un slujbaș public, de unul dintre cei înalți slujbași ai țării, opinia publică nu poate fi for competent. Domnul ministru de justiție nu stă ma presus de legi, și el, mai mult decât oricine altul, are datoria să se impună acestor legi...”

De un lucru suntem convinși: Polonyi va încurcă lucrurile și campania se va sfâși cu achitarea lui. Nu mai este om politic în țară, pe care de atâtea ori să-l fi achitat opinia publică, despre care de atâtea ori să se fi dovedit că e — nevinovat.

Congrua. In ședința camerei dela 12 Ianuarie, ministrul de culte contele Apponyi în chestiunea congruei preoților catolici a făcut declarația, că Maiestatea Sa a binevoit să îndrume comisiunea congruei ca lăsând la o parte orice chestiuni secundare, să se ocupe numai cu sistemizarea congruei preoților. Comisia în curând își va fi terminat lucrările. S'a făcut consemnarea bunurilor bisericesti și s'au constatat toate tre-

bunțile. Domnul ministru are nădejde, că în curând va putea prezinta camerei proiectul de lege atât de mult așteptat.

Viena. Bazele dualizmului slăbesc zi de zi, ceea ce preocupă tare mult cercurile politice din Viena. Deputatul creștin social I. Schrafl într'un prim articol al ziarului „Rechpost tractând desvoltarea istorică a legăturilor politice dintre Austria și Ungaria spune cum s'ar putea întâri și statornici aceste legături. Între altele zice:

„Iar ecuilibrul acesta zdruncinat, dintre cele două state, cum se va putea restabili?! Teoritește în două feluri: centralizezi în Austria iarăș puterea întregă în mâinile unei singure națiuni, cum e azi în Ungaria, sau deslântuești și în Ungaria puterea naționalităților, creând aceeaș situație, care e în Austria. Ambele proceduri sunt posibile. Și ecuilibrul încă s'ar restabili. Iar prepotența maghiarilor încă ar fi del turată. Atât e sigur. Dar și mai sigur e, că în felul acesta efectul următor ar fi atât de dezastruos, încât ar fi egal cu nimicirea ajungerei scopului. Ar trebui căutat deci un procedeu, care să realizeze cu siguranță scopul, fără să aibă însă urmări rele și dezastruoase.”

„Și procedeu acesta poate fi numai democratizarea acestui dublu stat, Austro-Ungaria. Dreptul popoului de a-ș hotări însuș soarta, este unul dintre acele idealuri, a-prinzătoare de inimi, cari în efectul lor nu pot fi stavilite prin granițe. Și nu există putere, care să împedec democratizarea unui stat mai ales atunci, — cum e viuă dovadă doar Austria însaș — când instituțiunile democratice ale statului se prezintă, ca un dar voluntar al monarhului Democratizarea Austro-Ungariei va restabili cu siguranță ecuilibrul dintre ambele state mulțumind în aceeaș măsură și în aceeaș vreme dorințele popoarelor ambelor state. — Iar scopul dorit va fi în felul acesta realizat. Și apoi este irelevant cu privire la viitoarea desvoltare a referințelor, că se vor învoi oare actualii detentori ai puterii din Ungaria, ori nu. Să se aducă odată numai pe tapet și în parlamentul ungar dreptul electoral egal și democratic și va avea în consecunță aceleași urmări, ca și în Austria. — Căci dacă partidele, cari astăzi sunt la putere, vor falsifica dreptul electoral democratic, — ei, atunci vor

face, ca cel ce se oprește la jumătatea drumului, sau dacă vor crea vre-o lege electorală, care atâta, în loc să mulțamească masele, — poate cu atât mai bine pentru noi, pentrucă atunci vom fi pe o vreme oare-care noi cei mai puternici, și vom putea să caștigăm iarăși noi preponderanță față de maghiari, preponderanța pe care azi ei o au etc.”

„Viitoarea formă de stat a acestei duble monarchii e foarte puțin relevată. Prin democratizare va pieri de sigur ori ce tendență de particularism și toate viitoarele reforme se vor face în serviciul centralizării rând pe rând a „celor comune“, firește observându-se cu cea mai strictă posibilitate autonomia singuraticelor națiuni...”

Noutăți.

Intru mărirea lui Dumnezeu. Curatorul bis. gr.-cat. din Murăș-Dateș in numele său și a tuturor credincioșilor aparținători bisericei noastre aduce cea mai călduroasă mulțumită fraților emigrați în America Ioan și Filimon Mărginean pentru colecta de 300 cor. făcută între consătenii emigrați în America in scopul de a cumpăra la s. biserica din M.-Dateș una campană. Tot aceeaș mulțumită aduce Stimatei Doamne Anica Suci n. Senyeli, preteasă văduvă și familiei sale Gerasim Mărginean învățător în Mănărade, pentru donațiunea de 50 cor. cu scopul de a se procura un prapor s. bisericei; de asemenea mulțumește femeilor pie din comună, care au colectat iarăși 50 cor. in scopul de a se procura un prapor acelei s. biserice. Iar Dumnezeu cel ce a priveghiat peste casa sa nou edificată fie preamărit in veci, căci cu darul său bogat a înfrumșetă deplin aceasta casă sfântă din mila credincioșilor săraci, cărora acel Dumnezeu îndurat le deie aceeași inimă și dragoste cătră casa sa sfântă ca se o poată susține spre lauda și mărirea sa. M.-Dateș, 10 Ianuarie 1907. *Vasilie Ceoca*, curator primar. *Ioan Catona*, inv. not. șed. curatorale.

— Cățiva credincioși de inimă mai nobilă din cununa noastră, văzând in sfânta noastră biserică va să zică in casa Domnului lipsa a lor două strane pentru cântăreți, au binevoit a contribui pentru realizarea scopului sfânt, din rodirile ostenelelor sale, care după puțină sumele următoare și anume: Spect. Domn Teofil Dragomir proprietar 14.80 cor. Ioan Micu cantor-docente 2.— Lungu Ioan 1. Sidon 2.— George Rus 1.— Rus Trifan cu soția 1.— Irimie Pop 1.— Vasile Murășan 1.— Ioan Murășan 1.— Ionic Lungu 60 fil. George Rus 60 fil. Alexă Lungu 60 fil. Teodor Murășan 40 fil. Alexă Torsin 40 fil. Ionaș Lungu 40 fil. Simeon Pop 40 fil. Simion Pop a lup. 40 fil. Floare Pop 40 fil. Simion Fatiol 20 fil. Simion Rus 20 fil. Ilie Pop 22 fil. Noi cei subscriși rugăm pe Atotputernicul Dumnezeu, Tatăl îndurătorilor că aceasta faptă a lor să le-o răsplătească însutit. Primească deci pentru marimonioasa faptă și pe aceasta cale mulțumitele noastre călduroase! Lupoia in 13 Ianuar 1907. *Gavril Trenca*, preot. *Vasilie Mureșan*, curator.

Din Archidieceză. *George Mogoș*, preot in Corna și *Demetriu Chișerean*, capelan in Făgăraș, au fost trecuți cu ziua de 1 Ianuar n. c. ineficiență.

Din dieceza de Lugoj. *Georgiu Bitea* adm. parochial în Totești s'a dispus administrator parochial în Martinești. *Septimiu Ionaș* preot nou chirotonit s'a dispus de administrator parochial la Totești. *Victor Deciu* preot nou chirotonit s'a dispus de administrator parochial la Iscroni Bărbătenii-inferiori.

Din dieceza de Gherla. *Gerasim Domide*, administrator protopopesc în Bistrița, a fost numit protopop actual.

Redacțional Din cauza aglomerației de lucru la Tipografia Semin. din prilejul SS. sărbători, a trebuit să întârziem puțin cu scoaterea acestor doi numeri, pe cari în schimb i-am dat mai bogăți, ca de comun. Ceialalți numeri vor apărea de aci înainte regulat în fiecare Sâmbătă.

Săntele Sărbători a Nașterii și Anului nou au fost prăsnuite cu obicinuita solemnitate. Atât în ziua primă, cât și în a doua și la Anul nou a pontificat Escel. Sa Preabuul nostru Părinte, ținând de două ori predică. În ziua primă de Crăciun au fost invitați la masa Mitropolitului preoții și profesori din gremiu, iar la anul nou au fost poftiți oficialii civili.

Biserica lui Zob. Sub acest titlu dl protopop Dr. Elie Dăianu din Cluj a adunat în o frumoasă broșură articolii săi despre vechia biserică din Cluj, zidită de Vlădica Bob. Broșura aceasta de 56 pag. împodobită cu mai multe ilustrații, se vinde cu 1-30 cor. în favorul bisericeii. O recomandăm cu căldură!

Hymen. *Ioan Oltean*, teolog absolut și *Mariți Colceriu* invită la actul cununiei lor, care se va celebra la 24 Ianuarie st. n. în biserică gr-cat. din Vajdahaza.

Convocare. Am onoare a Vă convoca la adunarea generală constituantă a institutului de credit și economii „Vulturul”, care se va ține la 28 Ianuarie 1907 la oarele 8 a. m. în Diciosănmărtin (Dicsöszentmárton) în sala cea mare a hotelului „Central”. Obiectele de pertractat sunt următoarele: 1. Constatarea, că asiguratu-sa prin subscrieri și solviri capitalul social. 2. Deciderea asupra înființării sau neînființării societății. 3. Compunerea statutelor societății. 4. Luarea la cunoștință a denumirii Direcțiunii din partea membrilor fondatori, sau la cazul că membrii fondatori nu s'ar folosi de acest drept, alegerea Direcțiunii. 5. Alegerea membrilor comitetului de supraveghere. 6. Deciderea asupra absoluturii membrilor fondatori. Diciosănmărtin (Dicsöszentmárton) la 10 Ianuarie 1907 st. n. Pentru membrii fondatori: *Dr. Romul Boila* m. p. NB. Acei domni cari încă nu au plătit cu totul 30% a acțiilor subscrise, sunt respectuos rugați să satisfacă acestei îndatoriri, căci la caz contrar vom fi nevoiți să nimicim acțiunile subscrise.

Răscumpărarea feliicitărilor de Anul nou: În favorul fondului *Masa studenților*: Aurelia Solomon 2 cor.; Gavril Precup 2 cor.; A. C. Domșa 3 cor.; Moise Brumboiu, Tohan 3 cor.; Dr. Iacob Radu, Hateg 10 cor.; Dr. Eugen Bran, Teaca 10 cor.; Vas. Voina, Hamburg 1 cor.; Ioan Mezei Budapesta, 5 cor.; Văd. Ecaterina Pătăcean, Bpesta 4 cor.; Vas. Smigelschi, Sâncel 5 cor. Aurel Hârșan, Cenade 5 cor. și Ioan Boer, Lechința 25 cor. total 75 cor. — În favorul fondului *Internatului de fetițe*: Ioan Boer, Lechința 25 cor.; Vas. Smigelschi, Sâncel 5 cor.; Aurel Hârșan, Cenade 3 cor, total 33 cor. și în favorul fondului *Subsidiar al preoților*: Ios. Lita, Iclod 745 cor.

Pentru fondurile arhidiecezane. Se cuitază primirea următoarelor contribuiri generoase: fond. *Internatului de fetițe*: Nic. Platon, Somfalău 13 cor.; Dem. Boariu, Bobohalma 5 cor.; Ioan Costin Rececrstur 5 cor.; Dr. V. Szmigelski, Blaj 12 cor.: Const. Rus, Posmuș 8 cor. și Nic. Popescu, Blaj 5 cor. — f. *Masa studenților*: Constantin Rus, Posmuș 8 cor. — f. *Colecta crucerului*: Tr. Ludoș cor. 35'18. Blaj, 15 Ian. n. 1907. *Cassa centrală arhidiecezană*.

Concert în Reghinul săsăc. Primum următoarele sire: A doua zi de Crăciun sara, corul plugarilor din Jernotfaia a dat

în sala hotelului orășănesc din Reghin un concert împreunat cu reprezentațiune teatrală și cu dans. — Acest cor și în anul trecut ni-a cauzat câteva momente plăcute. Înființatorul lui Al. I. Sighișorean, actual-minte învățator în Roșia de munte, cât și actualul lui conducător Alexandru Moldovan merită toată lauda și recunoștința acestui ținut, când a ajuns până acolo, că ne poate amuza astfel. Viața românească în aceste părți puțin se manifestă, și de n'ar fi acest cor, am fi amorțit cu totul. Atât punctele din program, cât și pieza teatrală „Cinzel” au reușit peste așteptare, grație zelului neobosit al învățatorului Moldovan. Poporul nostru din Jernotfaia, atât în port cât și în graiu s'a abătut mult dela originalul românesc. Ți-era mai mare dragul, când vedeai acum țerani și terance din Jernotfaia cântând gingașele doine românești îmbrăcați în costume naționale, în cari, 12 flăcăi au jucat în pauză jocurile naționale „Călușerul și Bătuta”, după cari dansul a urmat cu foc, până în zorile zilei. Servească această împrejurare comunelor mari și compacte românești din jur, cari ne cum așa ceva, dar nice un cor în două voci nu au. Rezultatul moral a fost mare, căci am impus prin aceasta streinilor, arătându-le că și noi existăm, dar, pe lângă acestea n'a lipsit nice rezultatul material. Au incurs peste 400 cor. prin cari subtrăgându-se spesele de circiter 200 cor. a ramas ca venit curat în favorul școalei noastre din Jernotfaia, peste 200 cor. *Simeon Zehan*, paroh gr-cat.

Dare de samă și mulțămită publică. Cu ocaziunea reprezentațiunii teatrale din 8 Ianuarie curent. aranjată de Societatea meseriașilor din Blaj, au intrat din vânzarea biletelor și sara la cassă coroane 362'50. Au suprasolvit: Ioan Mușu 1 cor.; Dna Mezei 80 fil.; Dumitru Turcu 20 fil.; Ferdinand Kampf 20 fil.; Demetriu Radu 1 cor.; Iustin Nestor 1 cor.; Laurențiu Nestor 2 cor.; George Both 20 fil.; Ungar Gyula 1 cor.; Dr. Iuliu Maniu 20 cor.; N. N. 20. fil.; Aug. Butar 1. cor.; Aur. N. Solomon 2 cor. Eșitele fac 134 cor. 86 fil. Venitul curat în favorul Societății este coroane 230'64. P. T. domni, cari au suprasolvit, precum și toți sprijinitorii societății sunt rugați să primească mulțumita comitetului. Blaj, la 16 Ianuarie 1907. Pentru societate: *Gavril Precup*, prezident. *Ilie Mircea*, cassar.

Din loc. A doua zi de Crăciun Societatea meseriașilor din loc a aranjat o succesă producțiune teatrală, la care a azistat foarte mult public. S'au predat piesele „Unde dai și unde creapă”, comedie localizată de I. Popescu, și „Pomul de Crăciun”, icoană familiară într'un act, de Moșul. A jucat foarte bine dna Elena Trifan și dl Aug. Grușița, cari de altcum nu pentru întâia dată și-au dat concursul lor la producțiunile de diletanți de aci. Ca începători merită să pomenim pe dna M. Răhăian, dl Ioan Popa, N. Ienășel, și în special dsoara Marieta Berzan, care a dat dovadă de mult temperament. Ceialalți membrii, dnii: Emil Oltean, Nicolăe Baciu și Iosif Șiler, apoi dș. Mili Dragoș și Aneta Nagy au contribuit și dnialor parte pentru succesul reprezentațiunii. Pagubă că piesa a doua nu s'a predat cu mai multă vioiciune, are și un bun fond moral.

Știri literare. De 1 Ian. n. însemnăm apariția următoarelor foi și reviste: „*Lupta*”, ziar politic organ al partidului național, proprietar: Dr. Teodor Mihályi, director Dr. Alexandru Vaida-Voevod, editor Dr. Aurel Vlad, șef-redactor Aug. Paul, redactor responsabil V. Macrea. Noul ziar apare zilnic, în cel puțin 12 pag. în formatul foilor mari din capitală. Abonamentul anual e de 24 cor. Până acum se prezintă bine, și sperăm că va face noue îmbunătățiri în edarea și redactarea foilor. Ceea ce eră mai de lipsă: rapoarte fidele despre debaterile dietei, sunt bine redactate. Numele de „Lupta” a trebuit să-l iei în momentul ultim, când se constatare la poliție, că sub numirea de „*Românul*” e înștiințată altă foaie. — „*Țara noastră*”, foaia poporală a Asociațiunii a

apărut sub redacția dlui Octavian Goga, secretar I. Numărul prim nu face impresia la care de sigur s'au așteptat mulți. Să sperăm îmbunătățiri. Foaia va fi săptămânală și va costa anual 4 cor. — Tot acum a apărut și „*Floarea darurilor*”, noua revistă a dlui N. Iorga. Nrul prim cuprinde traduceri din Carducci, Lahor, Goldoric ș. a. din literatura vechie articoli de Kogălniceanu, Asachi, Baronzi, din cea nouă Iorga și Caraiivan. Traducerile din italiană pierd mult din frumusețea prin faptul, că-s traduse în versuri albe. Broșura 1 e de 64 pag. și costă 60 bani, cam prea mult.

În memoria prof. N. Ionaș. Compatriotul nostru prof. M. Străjan, scrie în nrul 1. a „Gazetei o foită: Premiul Faunei, pe care o dedică „memoriei mult iubitului și neuitatului cântăreț N. Ionaș”. Dsa poveștește cum zeiță Fauna a restit că are să deie un premiu auelei viețuitoare, care știe să facă cel mai mare bine omului. Premiul, la care a concurs între altele elefantul, cocoșul, păunul și cucul, a fost modestei privityitoare pentru cântecul său, „care e cel mai mare bine, pe care un muritor poate să-l facă semenilor săi.” — Tot în amintirea dulcelui nostru cântăreț publică „*Răvașul*” un frumos articol, care e o așa de nimerită completare, a celui publicat de noi! Câți însă și cât de mult s'ar mai putea scrie de baciu Ionaș, acest neintrecut cântăreț, care pune în cântările bisericesti toată pietatea sufletului, care le face așa de sfințe, iar în cântările profane veselia ori naționalismul său curat. Multă vreme va mai trece până ce chipul său senin va putea fi uitat de noi, cari l'am iubit și prețuit.

Petiție retrasă. Contrarii deputatului Dr. Teodor Mihali, ales la Ileanda-mare, și-au retras petiția dată pentru invalidarea mandatului, chiar când exmisul tribunalului din Cluj, voia să înceapă cercetările.

Necrolog. † *Ioan Papp*, arhidiacon onorar, fost protopop al Holodului, după un scurt morb, în al 85-lea an al vieții și-a dat nobilul său suflet în mâinile Atotputernicului Joi în 10 Ianuar a. m. la 9 ore.

† *Gavrilă Lazar de Purcareț*, arhidiacon-onorar, asesor consistorial, esaminator prosinodal, protopopul districtului Eriu, licențiat în s. Teologie și paroh în sanislau, care în 12 l. c. n. după un morb îndelungat și greu, provăzut cu ss. sacramente a muribunzilor, în anul al 68-lea al vieții și 42-lea al preoției și al căsătoriei, conducând parohia de Sanislau în 30 ani, a răposat în Domnul.

† *Ioan Nossă*, paroh gr-cat. din Trestia după scurte dar grele suferințe a adormit în Domnul în 9 Ianuarie 1907 în etate de 60 ani, în al 37-lea an al fericitei sale căsătorii și al 30-lea an al preoției sale împărțit fiind cu sfințele taine a muribunzilor.

† *Iacob Cornea*, preot deficient în Vințul inf. a repausat la Dec. 1906 în al 63 an al etății și 43 al preoției.

† *Maria Micu n. Turcu*, soția iubitului nostru frate I. Br. Micu, vicenotar consist. a încetat din viață în 9 Ianuarie n. 1907, după un lung și greu morb, împărțită fiind cu ss. Sacramente, în al 30-lea an al etății și al 8-lea al fericitei sale căsătorii. Ceremonia înmormântării a fost săvârșită de 6 preoți și 2 diaconi, pontificând Rssimul canonic G. Muntean. Cuvântarea funebală a rostit-o cu mult sentiment prof. Ștefan Roșian. Deie-i Dumnezeu tărie în greaua încercare, de care a fost atins!

Posta Redacțiunii.

Venus. Scrieri anonime nu publicăm, dar și de altcum poezia dtale numai în corță e la locul ei.

A. B. Nu publicăm recenziuni, decât despre cărți, cari ni-se trimit, iar cât privește vorba „dispunee”, aceea e necunoscută în dicționarul nostru. La redactarea foilor numai redactorul poate „dispunea”.

Mai multora. În anul 1906. n'au apărut decât 52 numeri.

P. M. Poezia a prea slabă, decât s'o putem publică.

G. H. Mulțumesc pentru caldele și pretineștile cuvinte; articolul va urma.

Partea literară.

Ioan Botezătorul

Schită
de Laur. Krapp.

Noaptea coboria peste Ierusalim. Una din acele nopți de vară, în care năduful alungă somnul departe dela ochii osteniți. — Imprejur în munți urlau ferele, și foile palmierilor tremurau încet în adierea vântului; valurile Chedronului se frământau murmurând monoton, somnuroase, tânguitoare...

În noaptea aceasta Irod, tetrachul, sedea posomorit și îngândurat în sala regală Jos, arcadele grădinei lui resunau de zgomotul oaspeților celor mulți, de cari eră plin zilnic palatul regelui.

Căci regele avea lipsă de zgomot asurzitor. Umbre și chipuri i-se arătau noaptea; tânguii clocotiau de jur împrejurul lui: morți intrau și ieșiau. Creerii lui înfierbântați îi arătau trecutul, luminat de o strălucire sângeroasă, îi arătau viitorul, negru ca întunerecul nopții. Și între aceste două icoane stetea el, batjocura omenimei, căruia îi era greață de sine însuși, în care cu ghiare negre scurma frica... de sine însuși.

De aceea vecinic clocotirea aceasta zgomotoasă: căci conștiința lui nu putea dormi; pentru aceea acest amețitor desfrâu al tuturor plăcerilor: căci creerii îl rodeau în cap și parcă voiau să-i sară și solii nebuniei îl impresurau. Dar dintre rândurile oaspeților alerga adeseori, zguduit de des-nădejduire, și-și îngroapă fața ascunzându-se în sala din fundul palatului...

— »Rege sum încă!« hohoti el de odată sălbatic, smuncindu-se din ghiarele gândurilor. »Sum încă tot eu, Irod! Cine e în stare să mă restorne?!«

Și ridicând pocalul de cristal cu vinul roșu, schinteitor, în trufia nebuniei lui îl izbi de marmura rece a padimentului. Ca o baltă de sânge negru se întinse vinul pe fața lucitoare.

Un nor învălui stelele cerului, și columnele începură a se întuneca... Și perdeaua dela intrarea sălii regale se ridică deodată.

Regelui i-se părea că visează... Cine a intrat? Cine a îndepărtat mătasa perdelei? Cine stetea în mijlocul bății întunecoase ce părea o baltă de sânge?

»Ioane!... bolborosi el înădușit.

Înainte lui stetea o figură puternică. Piei de animale sălbatice îi atârnavă de pe umeri în jos, pe trupul slăbit — și ca un fulger străluceau ochii de foc ai puternicei fanteame. — O brazdă roșie îi încunjura grumazul, sânge țâșnia din ea și curgea, curgea într'una...

Ca tăiată în piatră, țeapănă și neclintită stetea înaintea regelui grozava fantoamă.

»Ioane!« îngână iarăși, gemând, regele — »cine te-a chemat din lăcașul tău din morminte? Mort fiind, cine te-a sculat?«

Fantoama nu se mișcă; numai noaptea se făcea tot mai neagră; stelele se stinseră. Innecate de furtuna ce s'apropia.

»Ioane!« gemu acum cu un urlat regele — și ridicându-se se aruncă asupra

lui... dar brațul îi căzu în gol, și fanteama, Ioan, stetea tot acolo, înșepenit, mut, cu ochi negri, amenințatori.

Regele se cutremură. — Nu de fantoamă tremură; era dedat cu arătările morților, pe cari îi ucisese fărădelege; era obișnuit cu învinuirile ce i-le aduceau, cu blastemele ce le aruncau asupra capului lui. — Dar Irod tremura simțind că-l cuprinde — nebunia.

• Din nou începui: »De unde vii, Îngrozitorii? Nu ți-am tăiat eu capul la sfatul muierii, la cererea fetei mele? N'am văzut eu capul tău rostogolindu-se pe treptele temniții? Cine te-a sculat pe tine din morți?«

Dar arătarea tăcea; numai trupul creștea tot mai tare și tot mai viu îi ardeau ochii.

»Înebunesc«, oftă regele, și cu sfortarea din urmă urlă: »Cară-te între morți, spaimă!« și apuca sabia regească a domnilor iudaici, ce atârna deasupra tronului. Dar lovii iarăși în gol. Se lupta cu văzduhul; fanteama stetea neclintită înaintea lui.

Și regele alergă din sala boltită afară, în noapte. Sudori reci îi brăzdau fața. Și ajuns în cercurile oaspeților, cari cu capetele încununate petreceau în noaptea târzie, — regele strigă și căzu leșinat.

»Pe rege l-a cuprins nebunia« îngânau curtenii. Și centurionul Petronius, care încă se afla între șirurile oaspeților, se întoarse îngreșat, și zise: »Popor al pierzării! În beția serbărilor îi va ajunge peirea!«

... Iar în noaptea aceasta stetea Isus, învățătorul, în sală cu cei 12 și le dădea mâncarea păcii. Mâncarea păcii, care fuge de palatele regilor și caută colibeile săracilor, — care cucerește și ferește lumea. —

N. Ag.

Un glas de durere din Câmpie.*)

Am făcut propunere. Și pentruca să fiu consecvent de o parte, iar de alta pentruca să dau un indemn celor pe cari iar trage inima să ne povestească ceva din ținutul lor, — toc eu începutul cu Câmpia mea. — Se vede că sămânța a picat pe piatră, — de ce nu putea să înceapă și altul, — dacă a căzut cuiva la inimă propunerea ce-am făcut-o. Arunc a doua oară sămânța — și cred, că cei cu dragoste de vatra unde au crescut, pentru luncile și poienile ce le-au bătătorit în copilărie, pentru ținutul de unde se trag, pentru neamul de oameni din care fac parte, în vor urma pilda.

Câmpia? Găsiți vre-o pomenire, în vre-o carte românească, de acest colțișor locuit de oameni de ai vostri, de acest petec de pământ, din care nu se ridică nici glas de jale ori de răsvrătire, nici viers de buaurie.

Nu e tulnic, care se revarse în undulări puternice graiul de durere și de

*) Conferință cetită la societatea »Petru Maior« din Budapesta, în legătură cu propunerea de a aduce fiecare — pentru o bună cunoaștere a noastră — informații din ținutul de unde e.

bucurie al acestor oameni, — căci dealurile-s văduve de umbr de ulmi și de mesteceni — și glasul tulnicului nu are sălaş pe aici, — și nu se ridică de aici, din această parte a sufletelor ofilite de durere nici glas, nici tresărare de viață prinsă în vestmântul slovelor, căci nu e cine să scrie, cine să poarte peană îmuiată în sângele unei inimi ce plânge pe cei ce îmbrăncesc sub povară de nevoi și întunec. — Atâtea se scriu în foile noastre, atâtea băbărie de vorbe se face atâtea opșaguri să toacă, — în vreme ce atâtea lume românească nu are știre de ce suntem, căți suntem și cum stăm.

Să nu vă așteptați să vă dau amănunțimi despre ținutul meu, sunt multe pe cari nu le știu nici eu și sunt multe pe cari peana nu le poate talmăci după cuviință.

Unde e Câmpia? Mai în toate mapele noastre, cum se zice altfel — se poate vedea, între curgerea Someșului și a Mureșului, — scris, cu litere destul de mărișoare; »*Megség*« — ori tâlcuit pe românește: Câmpie.

Hotarele de întindere nu se lămuresc, dar pecum se poate vedea, cuprinde un teritor destul de buniceț; așa cam jumătate, de nu mai binișor cât e comitatul Caran-Severinului, unul dintre cele mai mare comitate. Câmpia se estinde pe teritorul alor 3 comitate, — o parte bunișoară, cea mai bună, din comitatul Cojocnei, aproape până la Cluj, — partea răsăriteană; o parte, cea apusană, până în Murăș, din comit. Murăș-Turda, — și partea nordostică din comit. Torda-Aranyos—Turda—aurie. Cuprinde vre-o 60, de nu mai bine, de sate — cu o populație de vre-o 70,000 de suflete. N'am nici o statistică la îndemână ca să pot spune acurat, — altfel după ce n'avem de a face numai cu în singur comitat, ci cu adausuri din 3 comitate, în statistice nu se va fi găsinđ Câmpia, ca ținut de sine stator. Mă întemeiez pe datu cu socoteala. — Nici n'am bătut'o întreagă cu piciorul nice n'am cetit nicăiri informații topografice sau etnografice privitoare la ea.

Grosul locuitorilor îl alcătuiesc ai noștrii, cu vre-o 10% numai de străini, unguri, ciangăi — aduși de vre-o câțiva ani la masă plină — și puținei Sași.

Ceea ce ne interesează pe noi e starea culturală și mai vârtos starea economică a lor noștri.

Sunt biserici și sunt preoți ca preto-tindenea — și buni și răi. Și sunt și școli în fiecare sat, cu dascăli mestecați, ca în toate părțile noastre. — Dar arătarea din afară a clădirilor, a bisericilor noue ori primenite pe deaintregul, ori a școlilor încăpătoare și frumoase, nu e mărturie potrivită pentru cunoașterea stării în care se găsec credincioșii acestor lăcașuri de rugăciuni și ucenicii acestor așezăminte de învățătură. Vrerile străine și înclinările spre mândrie neînțeleasă — ce se leagă de coloaarea și formele cât mai frumoase și mai scumpe ale clădirilor — sălășluite în inimă oamenilor noștri ca un păcat de perzare în aceste vremuri grele, au adus dărimarea poruncită sau dărimarea de bună voie a multor din bisericile vechi și a

celor mai multe din modestele căsuțe de învățătură, în cari decă nu se da aceasta după trebuință, ce răsădea în inima celor ce cercetau sămânța unor năravuri bune, — Câmpia are biserici noue și are școli nouă, cele dintâi făcute din dragostea mare, fără hotare, chiar și în risipă, a oamenilor noștri, cestelalte ridicate de dragul unei zile ce nu vine dela ei.

Cu biserici mai toate nouă, cu preoți cu multă învățătură, cu școli de piatră — căci de piatră is toate temelile de cultură pe cari se ridică pentru alte neamuri lumea nouă — cu dascăli destul de propopsiți — se poate se meargă rău trebile? — Așa ar trebui să fie, căci dela biserică vine lumina dreaptă ce curățește sufletul. dela școală vine lumina ce întărește mintea și îndreaptă pe cărările cele mai bune tot felul de fapte ce privesc de aproape viața.

Și e de lipsă oare să vă vorbesc de împuținarea credinței, de cercetarea tot mai rară a bisericilor nouă, de păcatele ce se incuibă în sufletele tuturor tot mai tare: de slăbirea virtuților casnice, una dintre temelile cărora avem de a le mulțămii veșuirea noastră de până aici de beție ș. a. — Sunt scăderi pe cari și dvoastră le le aveți în măsură mare sau mai mică, în ținuturile de unde sunteți. Ori să vă vorbesc de învățătura școlilor nouă? — Cu atât mai puțin. Câmpia, Maramurăș și Bihorul, dacă nu îmi înșal, is codășe, is rușinea rușinii — căci neamul nostru bolește rău, mai rău aproape ca toate neamurile umbrite de stântă coroană a acestei țeri — în ale învățăturii. Abia 10% la sută de n'o fi prea mult, de știu scrie și ceti. În satul meu, spre pildă ce numără la 120 fumuri, cu vre-o 700 de locuitori, luând afară nădrăgarii satului, abia știu 20 scrie — 10 vor fi știind cu toate slovele, ceialalți 10 știu scrie porecla, alduitul lor nume. Și-i mare și procopsala asta. Veți vrea să știți poate câte foi intră în satul meu, înțeleg pentru procopsirea sătenilor? În număr rotund: nici una. Mai anii trecuți veniau două, — dar, năbădăioase cum sunt foile noastre, că indeasă cu carne pe cei ce n'o pot molfăi — s'au împuținat în curând cu acești doi cărturari numărul cetitorilor. Și nu că doară nu le-ar plăcea cartea. Cei ce te roagă, când apuci între ei, așa de cald, de dacă țar cere tot în felul acela cămașa din spate, și aceea le-ai da-o, — să le mai spui ceva, să le mai cetești câte ceva din cele »nuvele«, gazete, — nu se poate să nu aibă dragoste o tragere spre carte. Dar dacă nu li se dă, a lor e vina? Dacă un firicel de iarbă, în lipsa jilăvelii și a luminii trebuitoare, nu crește cum ar trebui, dacă se ofilește — a lui e vina ori a cerului impietrit care sugă toată umezeala pământului de-l face piatra norilor, ce nu lasă să răzbată nict o rază de lumină, ca să deie viață și întinerire firicelului de iarbă?

Dar nu aici e primejdia. Aceste sunt răni ce se pot lecul, sunt scăderi ce o să se frângă, când se va frânge, ca pentru firicelul de iarbă, cerbicia norului. — E o alta rană, ce sângerează din sute de părți, e țana ce tot mai largă și mai amenințătoare se face: *sărăcirea oamenilor noștri pe aici.*

Puterea le stă în pământ și aici, ca pretutindenea. Acesta e mult și nu așa

scump ca în alte părți, dar nici tocmai așa productiv. Dar pământul mult și totdeauna cel mai bun nu e în stăpânirea lor, ci a domnilor, a curților, a grofilor. Nicăiri nu se pot observa atâtea moșii grofești, aproape una de alta, ca în câmpie. Nu e sat care să nu geamă strivit de împovărările vre unei curți domnești. Curtea are pământul cel mai bun, laborile din jurul satului cu pământ gras și mănos, fânatele cele mai bune, tot ce e bun în hotar, — iar sătenii, sutele de gazde — și gazdă-i tot omul de are, de n'are ceva — sunt îmbulziți pe coastele cele mai șterpe, în cele mai rele părți ale hotarului. Pe la noi cu 5 jugăre se trăiește greu, în bucate abia aduci ca să-ți acoperi valorile căsii, iar în bani, vândut din mână slobodă, abia merge cu 100 fl. Cu 20—30 de mai poate mișca omul o leacă. Înainte de comasație își avea fiecare înfiripată găzducia lui, cu vitele de lipsă, căci pășunatul era slobod ori și unde, cu pământ în deajuns pentru trai și cheltueli. Comasarea, cea mai neașoperită tăl-hărie, a ruinat incetul pe incetul satele din Câmpie.

Ca pildă vie, pot aduce tocmai satul meu Nu e mult de atunci, îmi aduc aminte ca azi, eram băețan de 9—10 ani. Puține sate erau în jur, cari se fi putut trage degetul cu satul meu. Nu erau 2—3 gazde cu 12 boi, frumoși de să-i rupi în genunchi, ci erau și 20 — și căți nu erau ce aveau moșie aproape 100 jugăre.

În dricul toamnei, când da Dumnezeu roada în țarină, pe drumul ce intră în sat din spre apus se înșiruiău zeci de cară, în scârțăitul greoi al roadei bune, în pocnet ascuțit de bice, în huiet de glasuri vesele, — și era plină lunca Parului ee om și de voie bună de zarva oamenilor îndestuliți cu roada muncei lor de un an. Abia la al zecelea car de gășiai vaci, bouleni și boi, de să nu-i deochi. Ogrăzile erau pline de stoguri, de clăi de fân, de coșteie găftuite cu cucuruz.

Nu știa nime de bănci și de îndatorări. Nu știa nime ce-i sărăcia. Cel mai sărac nu era să nu aibă vacuța lui la casă. Bunăstarea satului o mărturisă voia bună a feciorilor, fețele îmbujorate a tineretului, sănătatea bine îngrijita a vârstnicilor.

Dar a venit comasarea, au venit miile de nevoi stărnite de ea și un șir de ani neroditori, — au venit ani răi, ani de prăpădire și jelanie, cari au măcinat bucățică cu bucățică, au ruinat pe nesimțite găzducile din vremuri. Băncile cu bani lesne împrumutați și foarte prostește cheltuiți, pământul puțin, rău cu neputință de al lucra cuminte, cu gunoiri și ani de hodină — căci bietul om cu cinci jugăre și zece guri la casă nu-l îngăduie sărăcia să deie răgaz de hodină pământului, bietul și piatra din el ar face-o făină — lipsa cruțării și a cumpătului mai departe, — au adus pe bieții oameni în cea mai mare sărăcie. În întreg satul azi numai găsești decât numai șase boi și și aceia la trei gazde, — și abia la 20 de oameni mai găsești câte-o vacuță două. Mulți din frunțașii din vremuri nu mai au azi nimic, nici pământ nici vite. Pe unele au pus mâna Jidanii din sat — și o leghioană de asta și-a deschis crișma tocmai în inima satului, în casa cumpărată dela licitație, a celui mai frunțaș om din vremuri. În locul ca-

rălor cu patru boi, vezi telegi cu câte o mărtoagă rebegită. Acestea au luat locul carălor cu patru boi, — în miezul toamnei în vremea căratului, acestea cu scârțăitul săc, cobitor a pierzare, cu răsufletul bolnav al telegarilor slabi și răpciugoși, spintecă zarea luncei din Păru și însângerează inima celor ce au apucat odată apusul vremilor mai bune cu bani, cu miile de bani uscați strânși în acele vremuri, s'a ridicat tocmai pe colnicul din mijlocul satului, o biserică nouă, de piatră, frumoasă de abea-i găsești păreche în jur. Dar zidurile înalte, cu boltitura mare, cu ferestri luminoase, cu altar, de singur face cât naia biseriței de lemn de mai înainte, nu adăpostește rugăciunea unor suflete îndestulite, boltitura ei o atinge tămăia de jertfă a unor suflete trudite, a unor inimi din care șerpele durerii și năcazurilor mușcă tot mai tare. Cu lumina bisericii nouă s'a întunecat lumina din sufletele oamenilor.

Pe hotarul satului sunt două moșii grofești, una de vre-o 400 jugăre iar ceealtă de vre-o 3000, întinsă în hotarele lor vre-o 5 sate din jurul acela. Satul cu moșiaorele lui vine tocmai în mijloc, — o biată pasăre picată în ghiarale la două păsări de pradă. Bieții oameni strămtorați de năcazuri își vând, sunt nevoiți să-și vândă pământul. Domnii singuri cumpără, căci numai ei au bani. Și sfoară de sfoară, palmă de palmă de loc se rupe din trupul țarinii satului, pentruca să mărească se înmiiască bogăția curților. Cum două ape rele macină, bucată de bucată, țărnel dintr ele, — așa rupe fășie cu fășie, aceste două curți domnești. din bunăstarea, din viața, din trupul acestor bieți oameni. Inimă de piatră să ai, ca să nu ți-se umple ochii de lacrimi, să nu ți-se sfășie inima de durere, când vezi atâta sărăcie și nemângăiere între acei de cari ești legat cu sângele, cu sufletul, cu partea cea mai scumpă din viața ta.

Și rabdă și tac și nădejduesc tare într'o zodie mai — bună ce nu poate să nu vină — acești mucenici ai durerii.

Așa e satul meu și câte nu v'ași putea spune despre satul meu. Multe din satele Câmpiei vor fi stând mai binișor, dar multe, foarte mult tănjesec în felul acesta. — Omenimea din Câmpie, economicește dară, stă foarte rău. Pământurile apucă în ghiarele grofilor — și de acolo ce putere e astăzi, ca să le poată scoate? Proprietari de ai noștri nu avem, cei vre-o câțiva, cari sunt stăpâni abia peste câteva sute de jugăre, ce pot face față de nababu bogățiilor din Câmpie. În oameni nu e desvoltat simțul de tovarășii, pentru cumpărări de moșii și pentru arândări în comun. Băncile noastre de aicea — căci aici pe cum știu abia este una la periferie în Reghin — nu ajutara cu banul lor înjghebarea acestor feli de tovarășii. Pământul scump e vatra vieții noastre de neam, muncit cu sudoarea și stropit cu sângele atâtor sămânții de oameni de ai noștri, apucă în mâna străinilor cu bani: a Jidanilor de ori unde, a grofilor de aleasă viță străină, ce nu poartă dragoste și milă acestor urgșite vite de muncă și de jaf, ce se poreclesc valachi. Că ce dragoste poartă acești grofi, neamului nostru de aici și țării de cari se țin, o pot lămuri prin o pildă.

Cine nu cunoaște neamul mărginenilor,

cea mai aleasă mlădiță din trupina neamului nostru? Vre-o câțiva dintre ei, oameni harnici și gospodari fără păreche, țin cu arândă niște averi domnești din apropiere. Unul dintre ei a vrut să cumpere o moșie de asta, pusă în vânzare de stăpânul ei. A dat românul 240,000 cor. pe ea căci moșia e mare. Era târgul ca făcut, dar a venit un jidan pripășit din Rusia, cu bani mulți și cu nepotolită râvnă de ași împlânta ghiarele în trupul acestei țări deschise tuturor, — a dat dintruna 300,000 cor. și Măria Sa Groful, nu s'a uitat la ochii, nu s'a uitat la perciunii, n'a căutat în inima și în gândurile acestei paseri prădalnice — ci bun-bucuros de câștig așa mare, i-a dat fără nici o vorbă moșia. Ce le pasă acestor domni, pe a cui mâni apucă pământul acestei țări și sub a cui pleasă ajung oamenii robiți muncei de pe moșiile lor: le trebuie bani. Ce vreau să știe Măriile lor de lacrimile, de obida, de nemângăierea celor ce sapă, în însângerarea trupurilor și a inimilor lor, comorile de bogăție pentru pripasiții din toate părțile lumii?

Să vă spun lucruri bune din Câmpie? Le-ași spune, le-ași turna în versul celei mai mândre cântări, dacă ar fi. Dar nu sunt, încă nu sunt. Lucrurile bune, pornirile de alinare și desrobire, vin de sus, dela cei ce se țin mai buni, dela preoți și dascăli, dela cărturarii de prin orașe și dela băncile ce le avem. Dela aceștia însă nu ne vine încă — nefericitul »însă« — nimic. Preoții și dascălii, părtași acelorași nevoi ca și cei cari păstoresc nu pot face nimic. Cărturarii dela orașe și băncile au alte griji: de a câștiga procese unii, și a strânge cămete cestelalte. N'o se mai lungesc firul vorbeii. Din cele înviate, așa cum me-au venit în vârful condeiului, vă puteți închipui cât de cât, că în Câmpie trebile merg cam rău, că găzdăciile oamenilor se duc pe apa Sâmbetei, că în sate e pustiul sărăciei și în suflete is puține flori și e puțină primăvară.

Multe ar mai fi de spus din acest colț de lume românească, — unde totuși doină tot doină e, de unde n'a perit încă veselia tineretelor, cu bănat șoptit în doinit de frunze și de fluer, cu ropotul năvalnic al jocului în zi de sărbătoare, cu săgălnicia caldă și pretinoasă a acestor robi ai zilelor de trudă.

Atâta mi-a dat mâna să vă spun despre țara mea. Dar de ași fi putut n'ași fi spus nici atâta. Dacă ași fi doinaș din gură sau din fluer, nu v'ași fi spus nici atâta: ci v'ași fi trăgănat o doină, așa plină de durere și ruptă din suflăt, cum să cântă în sat la noi și în Câmpia întreagă. Jalea din cântec var fi tălmăcit cu mult mai mult toată jalea și durerea celor ce-o cântă.

Am făcut-o aceasta în încredințarea că cei buni, îmi vor urma, că toți se vor alătura cu vremea la această muncă de cunoaștere a pământului și a neamului nostru. Cunoștința are de mamă dragostea, cine nu-și cunoaște neamul nu și-l iubește.

Ce v'am spus e un crâmpieiu din cântecul de jale al neamului nostru. Inimile ce se vor lăsa înfrânte de durerea și năpăstuirea de acum a neamului nostru, nu sunt vrednice de sângele ce le dă viață, de neamul ce le are.

Petru Suolu.

Chestii contemporane.

IV.

Știință și credință.

Iubite frate!

Tu, care între ocupațiunile tale cu sistemele seci ale matematicilor, te interesezi și de chestii metafizice și filozofice, dorind a-ți păstră între toate, încă convingerea ta religioasă, căpătată în creștere și neslăbită încă prin o viață imorală, — mă întrebi: ce zic la ideile colegului tău universitar V. M. M., apărute ca vrednică cunună de sarcofag la nrul ultim din »*Oriizontul*« (dec. 1906.), în specie la »lumea nouă«, profesată de dânsul, când pe baza *teoriei lui Darwin și a filozofiei înalte după ea*, vom avea o etică nouă, superioară tuturor eticelor de până acum, care va ferici omenimea, și va fi în sfârșit bucurie generală, trezire, putere, îndumnezeire...?!

Înainte de toate, frate, recunosc, că colegul tău are și gânduri bune. Pe pag. 18 al broșurei citate întreabă: »dată fiind unitatea psihică a omului, e cu puțință, că până practizezi credința religioasă, să ții *încuiată mintea*?« Și eu răspund, că: da, nu e cu puțință, ci trebuie chiar, că credința noastră să fie rațională; deja Apostolul zice: »să fiți gata pururea spre răspuns tot celui ce vă întreabă cuvânt despre sperarea voastră« (1 Petru 3, 15), și drept are M. când zice, că: »ceice apără religia creștină pe motivul *credinței*, sunt slabi apărători: *în felul acesta se poate susține și fetișismul*«; și iarăși drept are, când zice, că »criticismul nu se spune credinței; din contră, *credința e cu atât mai puternică, cu cât e convingerea mai puternică*; și convingerea omului rațional are ca bază *criticismul*«. Pentru gândurile acestea îl laud pe d. coleg.

De aci încolo? nu-l laud.

Științele frate, conduc pe om întru descrierea vieții până la un anumit loc. Zic: *descrierea*, căci științele nu ne pot da *explicarea vieții*, căci nu cunosc începutul și scopul (sfârșitul) aceleia. La anumit loc înse științele înceată. Se întâmplă asta acolo, unde înceată obiectul aceloră: lumea simțită. Descrierea și explicarea de aci încolo a lucrurilor nu ni-o mai dau științele experimentale, ci mintea omenească, prin principiile sale. Cum? Pe baza principiului identității ($A=A$), deducem principiul rațiunii suficiente și al cauzalității, cu siguranță absolută¹⁾. Iar conduși de acest din urmă trecem peste marginile ordinea fizice, în cea *metafizică*, din cea văzută în cea nevăzută, transcendentală. Așa ajungem la cunoștința unei ființe supreme, care e dumnezeirea. — La aceeaș cunoștință ajungem și prin alt metod, *istoric*. Avem unele fapte, dovedite prin științele istorice, de certe, cu adevărat întâmplăte; explicarea aceloră nu o putem da din ordinea naturală, deci: trebuie să fie o cauzalitate supranaturală, prin care e produs efectul acela, și aceasta e: divinitatea. Alte motive, cari ne duc la primirea existenței lui Dumnezeu, aflăm la *Kant*, în *Kritik der praktischen Vernunft*.

Dacă am ajuns astfel la existența lui Dumnezeu, trebuie să căutăm *relațiunea*, ce există între noi și aceasta ființă supremă. Și aceasta relațiune e: *religia*. Religia are

¹⁾ V. Reinhold, Die Welt als Führerin zur Gottheit, Stuttgart, 1902. pp. 4—24 și Theol. Fund. Vienna, 1903. 1—11.

apoi adevăruri, cuprinsul său intern, are formă externă și multe altele: toate acestea apoi, că adevărate sunt sau nu? numai este chestia a rațiunii pure, ci mai mult chestie pozitivă, istorică, căci adevărurile religiei nu se mai esplică, numai în atâr-nare dela un fapt, înainte presupus. Nouă ni-e datorința, că adevărurile astfel dovedite, *absolute* ale religiei să le primim (înainte de toate să ne interesăm de adevărul absolut al lucrurilor!) și să îndreptăm viața după recerințele acestor adevăruri (etică).

Deci ce-i religia? E un act psihic? Da; dar *nu numai* act psihic, înclinare, ci e și adevăr intelectual și atinge și voința liberă. Există, ce-i drept, instinct religios, aceea *anima naturaliter christiana*, cum zice Tertulian sau cum zice *Goethe*: »Die Überzeugung, dass ein grosses, hervorbringendes, ordnendes und leitendes Wesen sich gleichsam hinter der Natur verberge, um sich uns fasslich zu machen, eine solche Überzeugung drängt sich einem jedem auf« (Wahrheit u. Dichtung, IV); dar la tot cazul: din conziderațiunea rațională a lumii senzibile, ajungem la necesitatea ființei supreme, a cărei existență e baza religiunii. Tot conceptul nostru despre lume (*Weltanschauung*, vilăgnézet), ne duce la religie. (»Iedes, zu der Höhe der Weltanschauung sich erhebeude Denken schiesst in Religion«, *Chamberlain*).

Lucru e clar. Are bază religiunea? are. In ce? in *natura rațională a omului*. Se împotrivesc științelor? nu, aceste două se completează chiar. Cine află între doctrinele religiunii creștine ceva contra rațiunii, acela nu judecă după principiul de mai sus.

Ce face acum *lumea modernă*? Ea în privința religiunii are cu totul alte păreri. Religiunea *rațională* a noastră, arătată mai sus, o respinge. Cum? așa, că eschide deja a privi posibilitatea metafizice: Metafizica, care era oarecând regina filozofiei, azi poate zice despre sine: modo maxima rerum, tot generis natisque potens, nunc trahor exul, inops (Ovid, Metamorph). Lumea de azi are o antipatie regretabilă față de metafizică. *Comte* zice, că știința adevărată trebuie să abstragă dela cercetarea cauzelor ultime, căci față de acelea e fără puțință. Recunosc, că științele naturale nu ne dau explicare deplină, recunosc, că există lume transcendentală, dar a pași mai aproape de ea, nu vreau. *Du Bois Reymond* a declarat în congresul învățaților din Berlin (1880), că 7 lucruri sunt, a căror explicare nu o dă știința omenească, dar cari nici nu le vom înțelega nici odată: Ignoramus et ignorabimus! (Du Bois R. Über die Greuzen des Naturerkennens. Die sieben Welträthsel. Zwei Vorträge, Leipzig, 1898). Dar întră parenteză fie zis, că în opul său de pe urmă vorbește și el de atotputința divină și facere (Neo-Vitalismus, 1894). Renumitul profesor din Berlin, *Paulsen*, zice: »dincolo de lumea senzibilă, la tot cazul există o lume peste noi, neatârnată de simțurile noastre; existența aceleia nu se poate trage la îndoială, ba trebuie, să ne formăm și concept despre esența aceleia. Dar e fără puțință, că *pe terenul acesta să ocupăm loc cu cunoștințe adevărat științifice*« (Einleitung in die Philozophie, 1903).

(Va urma).

Cuvânt funebru

rostit la înmormântarea neuitatului profesor de cant
Nicolae Ionaș, repauzat la 24 Decembrie n. 1906.

»Frații mei cei iubiți nu mă uitați pe mine când lăudați pe Domnul, ci vă aduceți aminte de dorul și de iubirea mea. Aduceți-vă aminte și de frăție și rugați pe Dumnezeu, că Domnul să mă odihnească cu dreptii.»

Triști ascultători!

Glasul trist, tânguitor al clopotelor ne spune, ne anunță în limba lor eloquentă, că azi unul dintre frații noștri s'a mutat dela noi, a trecut la vecinicie. Florul morții ne cuprinde, fruntea noastră devine gânditoare și din ochii multora poate cădea câte-o lacrimă fierbinte; căci acela, care a murit, le-a fost prietin intim, frate iubit, coleg scump, nedespărțit. Așa e triști ascultători! căci defunctul în Domnul, profesorul Nicolae Ionaș, a cărui osăminte răni le ducem azi cu pietate creștinească la mormânt, a fost aievea și într'adevăr iubitul tuturor, una dintre acelea puține persoane, cari tuturor le-a fost plăcută și de toți stimată.

Simțim cu toții, că am pierdut ceva la care țineam mult și un gol s'a făcut între noi greu de umplut și chiar de aceea nemângâiați suntem. Moartea nemiloasă ni-l'a răpit și ne-a lăsat numai cu jalea în suflet. Mai deunăzi eră între noi, azi li intrat deja în împărăția vecinicie, spre a nu se reîntoarce nici când.

Ce să facem! Asta-i soartea fiecărui muritor. Legea firii noi schimbă n'o putem! Precum fiecare caz de moarte, așa și acesta dovedește numai odată mai mult adevăratatea cuvintelor zise lui Adam:

„Căci pământ ești și'n pământ vei merge.“ Să nu ne lăsăm deci învinși de durere, ci să adorăm în taină planurile necuprinse alui Dumnezeu, care toate cu înțelepciune le orânduiește:

Triști ascultători! Scopul puținelor mele cuvinte de astăzi este, să abat din sufletele voastre cugetele triste, se împrăștiu durerea, carea Vă muncește prin aceea, că vă voi pune înaintea ochilor, cât se poate de viu, datorința ce-o aveți creștinească de-a vă ruga pentru sufletul lui, de a vă înălța sufletele voastre la tronul ceresc, pentruca Părintele nostru să se îndure de sârmanul său suflet, care poate arde în focul curățitor și de a cere dela Tatăl, că sufletu-i să-l primească cât mai curând în locașurile vecinice. În modul acesta veți arăta cu mult mai tare iubirea voastră față de defunct, decât prin bocete și lacrimi ce la urma urmei ajută nu-l pot. Sufletele din focul curățitor triști ascultători, — unde sperăm și credem, că din îndurarea nemărginită alui Dumnezeu va fi și iubitul nostru defunct — sufletele repet din focul curățitor merită toată compătimirea noastră. — Ele acolo suferă chinurile cele mai grozave: zice s. Augustin, că munca și pedeapsa iadului acestuia mai grea este, decât orice pedeapsă ce în veacul acesta să poate vedea, sau gândi sau simți. Destul a fi să vă aduc aminte, că ele, cari acum s scâpate de cătușile trupului, de ispitele deșerte ale lumii acesteia, n'au altă fericire, mângâiere, decât pe Dumnezeu. În el singur află izvorul a toată fericirea și spre el tind cu toată ve-

bementa, puterea iubirii lor infocate, carele arde cu mult mai mult decât însuș focul curățitor. Dar nu, nu-l pot poședeă nu i-să pot apropia. Brațul atotputernic alui Dumnezeu le respinge dela sine, căci nimica necurat poate intra în cer. Puteți deci pricepe durerea, acestor suflete, nespusă, cu atât mai vărtos, că ele și-eș nu mai pot ajuta. Omul trecut odată preste pragul morții merită nimic nu mai poate pentru sufletul său. Iată deci datorința noastră iubiți ascultători, de a le izbăvi, mântui noi din acest loc de durere, întristare și suspinare. Iată datorința, ce avem și față de scumpul nostru defunct de a-i ajuta prin rugăciunile noastre. Noi cu acelea suflete toate facem un singur trup, o singură biserică alui Hristos, al căreia cap comun este Isus Hristos Domnul Nostru. Iar datorința membrilor unui trup e să se ajute împrumutat, să-și poarte împrumutat sarcinile, greutățile și năcazurile. Prin urmare ajutat trebuie și scumpul nostru defunct: avem datorința sfântă.

— Datorința asta, iubiți ascultători, e o datorință generală, ce avem față de toate sufletele repauzaților în Domnul. Față de unele persoane, însă nouă scumpe în deosebi, de cari ne leagă raporturi mai intime: față de persoane, cari ne stau mai aproape de inimă, față de persoane, cari și-au meritat stima, încrederea generală prin virtuțile lor — trebuie să fim cu considerare deosebită, și avem datorința cu mult mai strânsă de a nu le dă uitării. O astfel de persoană a fost și defunctul nostru iubit. O știn doară cu toții, că stimatul defunct Nic. Ionaș eră iubit de toată lumea. Dela mic până la mare, toți l-au încunjurat cu stimă și dânsul ori și unde eră primit cu brațele deschise. Bun la inimă și blând el își cuceri inimile acelor, cari l-au cunoscut mai deaproape. Acestea calități moștenite de bună seamă din casa părintească a locului său natal Roșia de seacă, unde văzū lumina zilei la anul 1842, nu l-au părăsit nici când, ci l-au însoțit, i-au fost tovarășe nedespărțite, toată viața lui, după cum mărturisesc toți prietini, cunoștii lui. Îndemnat, de aceasta bunătate înăscută firii lui nobile, dânsul aveă o inimă caldă, ce bate mai repede și să înduioșează de mizeria altora. Ajută cât putea pe toți, dar mai ales pe rudeniile sale, cari pot dovedi ele însuș despre mari-mozitatea lui față de ele; căci și din puținul ce aveă, lor le dădea o bună parte. Așa a crescut din salariul său modest mai mulți nepoți, cari az ocupă o poziție socială, frumoasă în mijlocul poporului nostru.

Memoria părinților mai departe i-a fost în totdeauna scumpă. Față de ei chiar în timpul din urmă și-a arătat iubirea de fiu prin ridicarea unui monument sepulbral pe mormântul lor. — Pietatea câștigată în casa părintească și cultivată în Seminarul din Blaj, în care intrase după absolvirea gimnaziului tot din Blaj la anul 1865, o desvoaltă mai departe în tot decursul vieții sale. El pururea și-a împlinit datorințele sale creștinești cu cea mai mare conștiențiozitate; ceea ce de bună seamă o fi luat-o în considerare bunul părinte ceresc, care toate faptele omului le înseamnă în cartea vieții.

Nu pot trece cu vederea o virtute în dânsul prea frumoasă, adecă paciența sa într'adevăr mare de a suporta diferitele

morburi, cu cari Domnul l-a căutat în decursul vieții sale. În urma acestora a fost silit să se supună la operațiuni chirurgice, grele, ca să-și mântuie viața. Dar nici când n'a cârțit în contra prevedinței divine. Naturelul vial, ca semn al unei conștiințe împăcate i-a rămas pururea neschimbat. — Ar fi de prisos apoi să amintesc alipirea-i fiască, neclătită față de biserică și așezămintele ei. Asta-i podoaba cea mai aleasă a sufletului său nobil. Dela anul 1869 în coace, când fu denumit profesor de cant la toate instituturile de învățământ din Blaj, până în timpul din urmă el a fost podoaba bisericii noastre. Cu zăl neobosit se folosea de darul, cu care l'a înzestrat bunul Dumnezeu, pentru cinstea căsii Domnului, pentru ridicarea nimbului solemnității, funcțiilor noastre sacre. A fost cântărețul nostru cel mai plăcut. Cu vocea-i melodioasă, dulce și sonoră înmuia inimile tuturor. Și cine știe de câteori — aprinși la auzul cântărilor sale de vâpaie sfântă — nu ne înălțam sufletele pe aripile psalmilor, ce răsunau atât de frumos, la tronul nevăzutului Dumnezeu, cu inimi înduioșate și mișcate. Mărturisească despre aceasta toți acela, cari l-au auzit și au venit chiar din depărtări mari la Blaj, ca cu ocaziunea solemnității mai mari să-l asculte și să se edifice, mărturisească repet ei, căci inima le va fi de bună seamă talmaciu cu mult mai bun, decât pot fi eu cu debilele-mi puteri. Despre el putem zice cu vers 2 din psalm 104: „Că s'a mărturisit Domnului, a chemat numele lui, a vestit între neamuri lucrurile lui, a cântat lui, l'a lăudat pe el, sous'a toate minunile lui.“

Și cu psalm 70 vers 26: „Bucuratu-s'au buzele lui, când i-a cântat Domnului și sufletul său pe care l-a mântuit.“ Într'adevăr accentele vibratoare ale vocei sale erau mărturie deplină despre însuflețirea intimă și despre focul sufletului său pururea aprins și tinăr.

Iată dară iubiți ascultători, dovedit, că iubitul nostru defunct prof. Nic. Ionaș e o persoană, carea merită toată iubirea noastră și după moartea sa, o persoană, care n'o putem da uitării, ci trebuie s'o ajutăm, ca să odihnească sufletul său, cât mai curând cu dreptii. Sum firm convins, că mai ales s. Maică biserică nu-și va uita de fiul ei, ci în rugăciunile sale la tronul ceresc îndreptate, să va întrepune în mod deosebit pentru bătrânul ei cântăreț iscusitul meșter al glasului. Asta e rugăciunea fierbinte și a scumpului defunct îndreptată către biserică, apoi către toate neamurile, rudele, prietini, cunoștii săi, cari au alergat să-i onoreze în ziua aceasta memoria, zicându-le cu Iob: „Fie-vă milă de mine, fie-vă milă de mine o prietiniilor, că mâna Domnului este carea s'a atins de mine“ (Iob. XIX y. 21).

Ascultați iubiți creștini de acest glas deoărece, cum v'am arătat, aceasta v'o cere datorința voastră generală de creștini, legăturile de prietinie deosebite ce le aveți față de defunct, precum și vrednicia lui. Cred, sum firm convins, că Domnul pentru aceasta faptă creștinească vă va fi tuturor recunoșcător, răsplătindu-vă cu darurile sale celea avute. Amin!

Dr. Alexandru Nicolescu,
profesor.

Mitropolitul Sava Brancovici,

de

Dr. AUGUSTIN BUNEA.

(Continuare.)

Dacă vom urmări viața lui Sava Brancovici în raport cu autonomia bisericii românești, vom da nu numai de număroase minciuni, ce le vinde Preacuvioșia Sa cetitorilor săi, ci și de număroase dovezi, că acel episcop nu are nici un merit pentru Români și biserica românească.

În Ianuarie 1657 George Rákoczy II, care numise pe Sava episcop peste toate bisericile românești, pornește expedițiunea nenorocoasă pentru tronul Poloniei. Învins și detronat fiind, în locul lui ajunge pe tron Francisc Rhédei (1657—1658), apoi la 1658 Barcsai Ákós, cel de obârșie românească. La dieta ținută la începutul anului 1659 în Bistrița se înfățișă și Sava, nu spre a lua parte la acea dietă, cum crede dl M. (p. 62), căci episcop românesc, până la Inocențiu Micu Clain, nu a călcat pragul dietei ardeleni, spre a lua parte la desbaterile ei, ci spre a-și limpezi situația față cu noul principe, fiind obiceiul pe atunci, ca la fiecare schimbare de principe, cei interesați să-și obțină întărirea drepturilor, sau privilegiilor lor. Barcsai avea interes să facă pace în țară și pentru aceea în 9 Ianuarie 1659 confirmă decretul lui George Rákoczy relativ la numirea lui Sava și deodată fiindcă el nu mai avea fața de Susana Lorántfy considerațiile, ce le avuse fiul ei-George Rákoczy II, supuse și *ținutul Făgărașului sub puterea lui Sava* (N. Dobrescu, Fragmente, p. 36—8). Favorul din urmă îl dădu Barcsai, nu numai la stăruința lui Sava, ci și la rugarea preoților din districtul Făgărașului, cari obținură în 20 Martie 1659 privilegiul de a nu mai plăti darea capului și de a fi *lăsați sub păstoria episcopului românesc* (Idem, Ibidem, p. 39), căci mai înainte erau supuși preotului calvinesc din Făgăraș. Tot cu prilejul dietei, în urma rugării lui Sava și a *protopopilor românești*, Barcsai dădu privilegiul din 15 Martie 1659 (la Cipariu, Archiv, p. 571) prin care preoții sunt scutiți de dijme și „none“ (a noua parte), ce se plăteau erariului sau fiscului. Dl M. crede, că acest decret l-a costat pe Sava *neobosite stăruințe* (p. 63) — expresiune luată din Șaguna — pe când de fapt l-a costat numai asigurări, că va promovă calvinirea Românilor. Atari decrete s'au dat tot deauna numai spre a îndemna pe episcopi și preoți, să promoveze calvinirea Românilor, și s'au dat și mai înainte de alți principii, pe cum arată decretul lui Gavril Bethlen din 26 Iunie 1614, prin care se scutiau preoții de robotele jobăgești, și din 18 Septemvrie 1624, prin care preoții din țara Făgărașului se scutesc de plățirea dijmelor pentru fisc (Vech. Eppii, pag. 85), apoi decretul lui George Rákoczy II. din 28 Ianuarie 1653, prin care la rugarea mitropolitului Simeon Stefan, care era un episcop calvinizant ca și Sava, se întăresc privilegiile date preoților români de principii de mai înainte (Ibid. p. 108). Toate aceste favoruri erau numai momeli pentru câștigarea preoțimei în interesul calvinismului, cum sunt astăzi ajutoarele de stat numai momeli pentru a face din preoții românești niște zeloși aderenți ai „ideei de stat magiar unitar“.

Rákoczy însă nu se putea împăca de loc cu pierderea tronului și începî lupta în contra lui Barcsai. Partea cea mai mare a clerului calvinesc era pe partea lui Rákoczy, pe cum ne spune istoricul magiar Pokoly (l. c. II, p. 242), care laudă această alipire cu cuvintele: „Alipirea preoțimei reformate către George Rákoczy II. este un mărgăritar adevărat și strălucitor, mărgăritarul scump al credinței, al grațitudinii, ce l-a produs durerea, suferința. Preoțimea știa, că ce are să mulțamească ea, și ce are să mulțamească biserica sa Rakoștilor“ (pag. 253). Biserica românească nu avea însă să mulțamească Rakoștilor, decât umilirea și încătușarea sa și condițiile rușinoase, prin cari ea devenise un apendice monstruos al bisericii calvinești, iar episcopii ei niște vicari „in pontificalibus“ ai superintendentilor calvinești. Cu toate acestea Sava Brancovici se dă pe partea lui G. Rákoczy și cu el și preoțimea din ținuturile cunoscute ca cele mai molipsite de calvinism, (Vezi Iorga, Sate și preoți, pag. 66). Astfel Sava fû destituit de principele legiuit Barcsai, ceea ce se vede destul de limpede din împrejurarea, că lui îi urmează Ghenadie, pe care într'un act din Iulie 1659 îl găsim

ca „archiepiscop de Bălgrad, Maramurăș și a toată țara Ardealului“, confirmând o sentință a *predecesorului său Vlădica Sava*. (Iorga, Doc. Bistr. II, p. 9. n. 176). Tot în anul 1659 doi tineri din Brașov „au mers la părintele Ghenadie la Bălgrad să se preoțească“ (Stinghe, Ist. bis. Scheilor, p. 10). Barcsai fiind silit a-se retrage către sfârșitul anului 1660 la Sibiiu, Ghenadie încă se adăposti acolo, unde îl găsim în Aprilie 1660 ca episcop „al părților ardeleni“, îngropând pe nobilul Petru Balmocz de Szomostelke în limba românească și cu rit oriental (Iorga, Sate și preoți, 67). Bălgradul și ținutul lui căzuse încă din Decemvrie 1659 în mâna Rakoștilor (Ibidem) și astfel Sava ca episcop al partidei lui Rákoczy se putu așeză iar în Bălgrad, de unde în Decemvrie 1659 iscăliă sârbește („Piscup Sava“) o sentință românească (Idem, Doc. Bistr. II, 9), atât de mult desprețuită pe Români. În 1660 — după cum crede Sincai (Chr. a. 1660, III, 128) — Sava fû trimis de Rákoczy la Cazaci pentru ajutor contra Turcilor, dar în trecere prin Moldova fû prins de Ghica-Vodă, și spedit la Turci. Poate că la această călătorie face alusiune sentința Soborului, ce a scos pe Sava din Scaun în 1680, căci într'însă se spune, că Sava fugise odată în Țara-Turcească, ducând cu sine și pe Catarina Temesvári, cu care avu un făt nelegiuit. În 18 Aprilie 1661 Sava era însă în Ardeal și făcea dispoziții în o afacere de căsătorie (Iorga, Doc. Bistr. II, 10). Dar situația lui era nelămurită la suirea lui Apafy pe tronul ardelen, căci fusese destituit de Barcsai și înlocuit cu Ghenadie, fără să avem dovezi vrednice de credință, că el ar fi fost confirmat și de principele Kemény Iános (1661—1662). E drept, că George Barițiu (Ist. Trans, I, 141), și Pesty Frigyes (A szörényi Bánság, I, 360) spun, că Sava ar fi obținut confirmațiunile și și dela principele Kemény, dar aserțiunea lor își are izvorul numai în istoria mincinoasă a lui George Brancovici (la Cipariu, Archiv, 651), care istorie nu e vrednică de credință, mai ales când știm, că Apafy, la suirea sa pe tron în 1662, socotia scaunul Bălgradului a fi vacant *propter vicissitudinem temporum et rerum*. De aceea el dispune, să se facă alegere nouă, și după ce Sava fû ales din nou, căpătă dela Apafy diploma din 23 Aprilie 1662, prin care el este numit episcop peste toate bisericile românești afară de ținutul Făgărașului, peste care Apafy numește un episcop calvinizant, Daniil, dar și pe Sava îl numește numai pe lângă condițiile, ce-i fuseseră impuse de superintendentul calvinesc de odineoară George Csulai (Vech. Eppii, 115—116 și 120—122). Un om de omenie în fața acestei diplome și-ar fi luat cărja și s'ar fi retras la Sârbii săi. Dar marele apărător al independenței și autonomiei bisericești mai bucuros rămâne în Bălgrad ca vicar netrebnic al superintendentului calvinesc, numai ca să poată storce dela miile de preoți din Ardeal și Țara-Ungurească câte un floren pe fiecare an, și alte număroase „birșaguri“ și „dăjdii“ obicinuite, cu lăcomia, care pururea a caracterizat pe Sârbi și pe Greci, cari nu lăsau după sine nici o urmă de instituție culturală românească.

Răsplata pentru această aplecare spre calvinism, și un nou indemn pentru asemenea umiliri, nu putea să întârzie. Prin decretul lui Apafy din 1 Septemvrie 1663, la cererea preoților din Ardeal și părțile ungurești, se întărește decretul lui Barcsai din 15 Martie 1659 relativ la scutirea clerului de dijme pentru fisc, și deodată se mai adauge scutirea preoților de pe moșiile fiscale și de dijmele de vin și de censul montan (Cipariu, Archiv, p. 572).

Dar Sava nu numai a primit pe superintendentul calvinesc de superior al său, ci a mers cu mult mai departe în calvinirea bisericii. În contra canoanelor bisericii orientale a lăsat, ca și câtă brumă de auctoritate episcopescă îi mai rămăsese să i-se restrângă prin instituțiunea calvinească a titorilor și juraților, cari i-s'au dat nu numai ca administratori ai averii mănăstirii, școalei și tipografiei românești din Alba-Iulia, ci și ca controlori severi ai tuturor funcțiunilor lui de arhieru și episcop. Dovadă despre aceasta este decretul lui Apafy din 24 Maiu 1667, pe care îl rețipărim în nota, ca să fie mai accesibil cetitorilor. 1)

1) 1667. máj. 24. Apafy Mihály rendelete egy oláh könyvnyomda felállítása ügyében. Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes, etc. Reverendi et egregii, fideles nobis dilecti, salutem cum favore nostro.

Ugy informáltattunk bizonyoson, hogy Hűségtek az itt való fejevári monasteriának gondviselésire rendeltetett és választott volna, kötelezván arra magát, minemű pro vertusa cseterő által azon monasteriának szokot lenni, azt igazán szám szerént kezekhez veszi és scholát erigélván tipogra-

În înțelesul acestui decret Ioan Zoba și Toma Topai, protopopi, și Dimitrie Logofătul și Gheorghe Chira, mireni, ca titori și jurați ai mănăstirii din Bălgrad și ai bunurilor ei, aveau datoria să ia în administrarea lor din mâna lui Sava averea mănăstirii, din această avere să înființeze școală și tipografie și să tipărească cărți românești folositoare. *Pe episcopul să-l cârmuiască astfel, în cât fără de știrea lor să nu poată umbra nicăiri prin țară, și să nu poată sfinți pe nimenea preot fără de învoirea lor.* Această instituțiune calvinească Sava o introduse în mod analog și la bisericile parohiale: „iar titorii adevărați și jurați s'au rânduit în Vlădicia mitropolitului Sava Brancovici“, zice Zaconicul, sau cartea legilor din timpul lui (Cipariu, Acte și Fr. 257). „Și luând pildă dela mănăstirea Bălgradului, rânduiră să fie la această sfântă biserică (Scheii Brașovului) patru preoți jurați și doi gocimani jurați și zece oameni bătrâni tocmiți la fire cu frica lui Dumnezeu iară *jurați*. Să fie gocimani de a purta grija bisericeii, și preoții cu. cei zece a lua sama gocimanilor, așiderea și preoții să-și dea samă înaintea gocimanilor și a celor zece jurați de cele ce le va fi înțat în mână de ale bisericeii“ (Stinghe, Ist. bis. Scheilor, 17—18).

Sava însă admise lângă sine instituțiunea calvinească a titorilor și juraților, dar averea mănăstirii nu voia să-o dea din mână, pentru că după alusiunea subțire a principelui, lui nu-i păsă de mărirea lui Dumnezeu, ci numai de folosul, ce-l avea din averea bisericeii, scoalei, mănăstirii și tipografiei. Deci Apafy poruncește titorilor și juraților, să se întrunească îndată în ședință, să ia din mâna lui Sava averea din chestiune, și să înființeze școală și tipografie. Și fiindcă Sava sârbul, ca toți Sârbii, i-și bătea joc și de preoții românești, nedreptățindu-i, principele poruncește titorilor să cheme la ședință și pe preoții românești din Lančrâm, Șebesul săsesc și Armeni, să asculte plânsurile preoților nedreptății și să cheme sinod pentru vindecarea relelor.

Sava strămtorat de decretul lui Apafy din 24 Maiu 1667, și neavând poate de unde să dea ceea ce mănăstirea cu Sârbii lui și cu Catarina Temesvári, recurse la o apucătură vicleană. Ceru concesiune dela Apafy, să poată merge cu fratele său Gheorghe la Moscova spre a aduna milă, ca să poată restaura biserică și mănăstirea și să poată înființa școală și tipografie. Sava și Gheorghe pleacă în 1668 la Moscova (Cipariu, Arhiv, 651). Poate va fi fost largă mâna lui Sava, când a primit milă dela Țarul Alexe Mihailovici, dar foarte strămtă, când a trebuit să îplinească îndatoririle, ce le luase asupra sa, căci mănăstirea la anul 1680, când era adunat Soborul între zidurile ei, era încă tot plecată spre pustiire și ruină din vina lui Sava (monasterium albense desolationi et ruinae deflecti permisisset), iar tipografie și școală nu s'a mai înființat sub păstoria răpăreață a Sârbului.

Sava ar fi putut restaura cum se cuvine mănăstirea și tipografia și fără ajutor muscălesc, căci și bani luase destui dela numărșii preoți ai Ardealului și părților ungurești, și timp avuse destul dela anul 1658, când Turcii și Tătarii arseră și

prădară Alba-Iulia (Benkő, Transilvania, II, 257), și chiar și numai dela anul 1660, când Turcii prădară a doua oară orașul (Pokoly I. c. II, 248). El ar fi avut și bani și timp până la 1668, să înființeze și școala românească. Dar nu făcuse nimic, și nu avea să facă nimic pentru mănăstire, școală și tipografie, căci banii i-i erau mai folositori pentru sine și pentru Catarina Temesvári, pentru Sârbii săi și în deosebi pentru fratele său Gheorghe, care nu se putea face despot sârbesc cu mâna goală, mai ales, că nu moștenise nimic din „*jupania*“ și „*despotia*“ dela Jenopolea.

În 1668 ajunse în scaunul superintendentilor un „episcop“ nou, Petru Kovásznai (Benkő, Trans. II, 175), un aderent al „presbiterianilor“, și astfel potrivit drepturilor ierarhice ale episcopilor (Pokoly I. c. II, 285). Relevăm acest fapt, ca să constatăm o nouă minciună alui Gheorghe Brancovici, care ne spune, că la 1668 era superintendent Tótfői și că acesta s'ar fi ridicat în contra lui Sava, pe când Vlădica era în Rusia. Petru Kovásznai și ceilalți calvini erau de părerea greșită, că numai lipsa de cultură a poporului român este cauza, că religiunea calvinească nu prinde rădăcini în sufletul lui. Kovásznai pretindea deci, ca principele să promoveze cu mai mare zel cultura poporului român prin școale, cărți românești și preoți, cari cunosc limba română, iar cei cari numai borborelesc sârbește să fie înlăturați. Asemenea pretindea, să se ia cele mai aspre măsuri, pentru contopirea bisericeii românești în cea calvinească, și între altele, ca episcopul românesc și soborul său să atârne de superintendentul și soborul calvinesc în toate afacerile bisericești mai însemnate.

Astfel Kovásznai mijloci dela principele Apafy decretul din 20 Februarie 1669, în care se zice, că la cererea superintendentului Petru Kovásznai se aprobă din literă în literă decretul lui Rákoczi din 1643, în care se cuprindeau condițiile împuse mitropolitului Stefan Simion și se mai adaug încă alte patru condiții pentru Vlădica românesc (Cipariu, Arhiv, p. 611—2). Între condițiile din urmă se află una, în care se zice: *„Ut illi pastores Valachici, qui praeter Rascianas literas nihil murmurant in templo, cum suo suorumque salutis detrimento, neque praeterea vel summe necessarios ad salutem christianae religionis articulos, vel sciunt, vel scire volunt, utut aliquoties modo et more christiano admoniti sint, e statione sua moveantur, et loco ipsorum ordinarie in ecclesias Valachicas ii pastores promoveantur, qui et literaturam Valachicam callent, et in necessariis christianae religionis fundamentis scopo convenientem notitiam habent“*.

Vorbind pe scurt, în Vechile Episcopii la pag. 125, despre cuprinsul decretului Apafyan am zis, că în acela între altele se dispune: *Preoții, cari în biserică nu știu alta, decât să borborească sârbește, să fie înlăturați și în locul lor să se pună preoți, cari cunosc literatura română.*

Ori ce cetitor, care știe cât de puțin latinește, trebuie să recunoască, că nu se putea spune mai scurt și mai fidel cuprinsul cuvintelor citate ale lui Apafy și că nimenea nu va putea afla în cuvintele mele nici cea mai mică umbră de schimonosire a cuvintelor lui Apafy.

Cele patru puncte din decretul lui Apafy eu le-am însoțit apoi în „Vechile Episcopii“ cu următoarele observări: *Aceste condițiuni, ori cât de umilitoare ar fi în punctul 4, dovedesc un lucru, care trebuie relevat pentru a cunoaște naționalismul românesc al lui Sava, atât de buciumat în timpul din urmă din partea unor scriitori, și anume: că acest arhieru a împlut bisericile românești de preoți, cari borboreșiau sârbește, și prin urmare și de cărți slavonești, de și se tipăriseră cărți bisericești și în țara românească, neinfectate de calvinism, nu s'a îngrijit de loc de limba și literatura română și de tipografie, încât în privința aceasta l'au întrecut Maghiarii. El este deci precursorul sârbirei bisericeii românești, care așa de curând a urmat după moartea lui în părțile Ungariei (p. 125).*

Așa dar eu nu am reproduc cuvintele lui Apafy, ci mai întâi am arătat pe scurt și foarte fidel cuprinsul lor, apoi am însoțit cuprinsul acestor cuvinte de nește observări, cari mi s'au părut, că rezultă în mod firesc din poruncile lui Apafy.

(Va urmă).

phiával együtt hasznos oláh könyveket nyomtat, magától is az püspéktől tiszteletes Brankovít Száva uramtól püspöksiginek ideitől fogva ez ideig, minden proventusokról számot vévén, kezéből kiveszi, magát is az püspéket úgy dirigálja, hogy Húségtek hire nélkül az országban sehova el ne mehessen, papokat fel ne szentelhesen, valameddig húségtek nem decernál felöllek, ki lézen érdemes reája, ki nem. De ezekben még semmi sem tölt, hanem az dolgok mind másképen vadnak. Húségteknek annak okáért serio parancsoljuk ez levünket vévén mindjárt confuáljon öszve és minden proventusokról az püspéktől Száva uramtól számot vévén, az proventus vegye kezéhez, scholát és typographiát azután mindjárt erigáltasson, eddig is kin mult el ezeknek nem praestálása, arról is jó lelki esmérettel minket informáljon, maga mellé vévén ezen dolognak megorvoslására lámkerekki, szászsebesi és örményszékési Húségtek vallásán levő papokat, mert úgy látjuk, némelyek nem sokat gondolnak az istennek dicsőségének előmozdításával, csak jöjjön meg az magok hasznok; ezek meglévén, az országban az oláh papok közül, kik injuriáltattak volna az püspéktől, vagy másoktól arról is gondot akarjuk viseini, generalist gyűlést hirdetvén, Húségtek kiki panaszát ahhoz exponálván, az is mogorvosoltatik. Ezt peniglen igen hamar effectuálni igyekezzék Húségtek, alioquin animadversionkat el nem kerül. Secus non facturi.

Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 24 Maii anno 1667. *Michael Apafy*. Kúlczim: Reverendis Ioanni Zoba et Thomae Topai item egregiis Demetrio Logofet et Georgio Kira curatoribus monasterii Albae-Iuliensis et bonorum ejusdem, etc. Fidelibus nobis dilectis. (Eredeti Orsz. lev. Gyulafehervári oszt. Miscell. cista 1., fasc 1. no 43, Monumenta comitialia Transilvaniae, XIV, 267.

Dracul în școală,

Povestire populară, după Bolanden tradusă de
Augustin Paul.

(Continuare) 30

Această recomandare a necredinței religioase ca bază a educației tinerimei a fost viu aplaudată.

„Noi luptăm pentru lumină contra întunecului“, exclamă mândru oratorul. „A birui pe oamenii întunecului nu va fi greu căci toată lumea să închină luminei. Și ceea ce ușurează și mai mult biruința purtătorilor de lumină, este actuala amorțeală a întunecătorilor cari simt că li-se clatină terenul de sub picioare, și că le lipsește curajul pentru luptă. Întreaga lor activitate nu este decât o afacere mercantilă“.

Fierea și otrava curgea din ce în ce mai din belșug de pe buzele elegantului orator dar pe când batjocurile și blastemiile ce le debita el, provocau ilaritatea și aplausele publicului, pe Toni toate acestea îl umplură de greață și la un moment dat se sculă și părăsi sala. — Fața lui era înroșită de agitație internă. Ceea ce a văzut și a auzit, l'au indignat în gradul suprem. Bolborosind locuțiuni scurte de mânie alergă el acum pe stradele orașului în spre gară, când deodată îl oprî cineva în cale.

„Bună ziua dle Toni! Dar ce alergi așa parcă te-ar urmări tătarii? Unde te duci?“ Cuvintele acestea le-a pronunțat părintele Cunibert Laidelin, parohul din Schwanheim.

„Ah, Sfinția Sa părintele!“ — răspuse Toni încurcat. „Am plecat spre gară“.

„Apoi și eu tot într'acolo mă duc“, răspuse părintele Cunibert. „În direcția pe care ai apucat-o, n'ai să ajungi însă nici odată la țintă“.

Toni se uită împrejur.

„Adevărat c'am greșit direcția!“ zise el apoi observă privirile scrutătoare ale parohului și-și dădea silința a-se reculege.

„Să mergem așadar împreună dle Toni — Dar ce afaceri te aduseră aici?“

„Am fost la congresul didactic“.

„Hm. — hm!“ răspuse mirat parohul.

„Cu cea mai bună intenție!“ replică tînărul. „Am vrut să cercetez, ce curente domnesc în corpul, ... căruia și eu voi aparține în curând“.

„Era lume multă?“

„Trebuie să fi fost vreo 1300. de învățători și cred că au fost reprezentate toate secțiile“.

Amândoi merseră acum o bucată de vreme tăcând, în aceeași direcție.

„Zelul și activitatea învățătorilor liberali întru atingerea scopurilor lor, merită toată lauda“, zise părintele după puțină meditare.

Gerstle remase uimit nu numai din cauza acestei laude, dar și din cauza tonului, rece cu care fu pronunțată. Pe când în sufletul lui ferbea și clocotea și toată ființa lui eră revoltată în privirea batjocoritorilor religiei, — preotul iată, că găsește cuvinte de laudă pentru această bandă fără credință.

„Nu înțeleg cum poți Sfinția Ta să respectezi asemenea săcietăți, ale căror tendințe, judecate din punct de vedere creștinesc sunt de reprobate.“

„Să nu-mi interpelez fals cuvintele iubite Toni. Dumnezeuescul nostru Mântuitor a lăudat înțelepciunea îngrijitorului nedrept desî a condamnat tâlhăria și înșelăciunea lui. Din parte-mi deteztez spiritul necredincios al învățătorilor liberali, laud însă zelul și activitatea lor, pe care o risipesc întru ajungerea unor scopuri rele. De altă parte deplâng tristul fenomen, pe care-l prezintă învățătorii cei buni, când nu se manifestă cu același zel și activitate pentru susținerea religiei în școală.“

Intr'acea sosiră la gară unde intrând în restaurant se așezară la masă.

Toni se luptă însă mereu cu sine căutând a-și calma efervescenta. Sângele său tineresc însă nu voia să se liniștească. Obrajii lui ardeau, ochii îi scânteiau de o mânie rău ascunsă și toată ființa sa eră cuprinsă de o extremă nervositate.

„Pe cât văd eu, ai adus impresii cam neplăcute dela congres“, zise parohul. „Eu cred, că ar fi bine să-ți împrăștii nouii furtunoși de pe frunte, istorisindu-mi cele întâmplute. Spune domnule Toni, ce ai văzut ce ai auzit?“

„Am văzut niște oameni, cari par a fi alienați de grandomania și aroganța, de care sunt cuprinși. Deja primul orator a declarat că învățătorul este Dumnezeu, iar auditorii au acoperit nebunia aceasta cu aplause. Cu frunte nerușinată a tăgăduit apoi Dittes dogmele creștinismului, — nu este aceasta strigător la ceru? Auditorii însă l'au primit cu tunete de aplause. Dittes cerea escluderea totală a religiei din școală, a insultat preoții, iar auditorii răcneau și jubilai. Un alt orator a glorificat lumina științei și a ocărât întunecul credinței religioase. Biserica a fost trasă în noroiu și clerul batjocorit în mod infam. Toate acestea în mijocul aplauselor din partea învățătorilor liberali. Aceasta este o rușine și curată batjocură!“ adaugă el indignat. „Și ceea ce spuneau acești oratori în mijocul salvelor de aplause nu erau de cât un conglomerat de frase umflate, fără cea mai mică urmă de motivare științifică sau istorică. Necredința o numiau ei lumină, credința — întunec, cu toate că faptele prezentului și ale trecutului dovedesc tocmai contrarul. Desperarea, crima și degenerarea nici odată n'au fost apanagiul oamenilor și popoarelor tari în credință și moralitate, ci al acelor fără credință și ate. Iar atacurile contra bisericii au fost niște palme aplicate pe obrazii adevărului și a realității. Biserica, care a creat oameni morali din popoarele barbare și a biruit prin lumina creștinismului noaptea îngrozitoare a păgânismului, — Biserica, care a născut mîmioane de sfinți, învățați și eroi, — Biserica, care de 1800 de ani a fost razumul libertății poporului față cu absolutismul principilor, columna adevărului față cu eresia, salvatoarea și purtătoarea culturii creștinești față cu sălbătăcia de moravuri și față cu degenerarea, — această Biserică a fost ocărâtă calumniată și insultată de niște oameni, a căror ignoranță nu este întrecută de cât de grandomania lor. Și asemenea minciuni și blasfemii se pot pronunța nepedepsite în Austria, Biserica lui Hristos și însuși Mântuitorului sunt tăgăduiți și zeflemiști! Dacă aceste spirite nu vor fi oprite în drumul lor — de sus, ... atunci Austria este perdată!“

Toni vorbise foarte agitat și cu o vie gesticulație. Ochii lui sufletești par că întrevedeau însă lucruri și mai grozave, căci o sfântă mânie i-se întipări pe față și ochii lui ardeau într'o vâpaș mistitoare.

„Ceea ce este însă mai înfiorător este faptul, că dușmanii lui Dzeu se pot referi la lege, care îi înlesnește să-și execute opera în mod sistematic, opera de a conduce generația viitoare în brațele anticreștinismului. Școala se poate preface după lege într'un institut de educație de noii păgâni și ate. Aceasta să o priceapă cine vrea, eu unul nu o pricep! Și ceea ce nu mai înțeleg eu, ... este indiferentismul și inerția cu care privesc lucrurile mulți, cari de altfel sunt de bună credință. Pentru ce nu se unesc creștinii contra anticreștinilor? Pentru ce nu se adună cetele bisericii militante sub drapelul Crucii la luptă de rezistență împotriva perversiunii? Ah, este trist de tot! Ori... este sârmana Austrie condamnată să piară fără să aibă vr'o speranță de scăpare?..“

Părintele Cunibert a ascultat cuvintele tînărului cu atențiune și mulțumire.

Mă bucură foarte cuvintele d-tale rezolute d-le Toni! Matura d-tale judecată mă surprinde, — văd că n'ai studiat de geaba!“ lăudă parohul. „Numai într'un punct este judecata d-tale cam mărginită. D-ta crezi că școala neconfesională este o particularitate austriacă. Aceasta este fals. Aproape în toate statele Europei domnește acelaș curent, aceeași tendință de a separa popoarele de D-zeu — prin școală, de a educa o generațiune care să nu cunoască destinul etern al omenirii, care să nu creadă nici în nemurirea sufletului nici într'o altă lume. Școala se renunțe cu desevârșire la ori ce idei religioase și să represinte pe om numai ca un animal cu două picioare, fără suflet. Din acest abis de nebunie satanică isvoresc discursurile, pe cari le-ai auzit astăzi. Iar oratorii și societățile antireligioase de învățători, ce sunt ele decât niște anteposturi ale acelor puteri întunecoase cari își desvoaltă activitatea în lojele francmasonice, în socialdemocrație și în alte alianțe anticreștine cari lucrează făurind planuri negre în privirea lui Dumnezeu și a ordinii creștine? Toate armele cari se ridică prin cărți, broșure și jurnale contra religiei, bisericii și statului... nu sunt de cât niște hârțneli ale infernului, — atacul principal se face prin școală. Pe terenul instrucției se dă bătălia hotărâtoare asupra punctului: dacă trebuie să domnească Hristos sau Belial, — dacă generațiile viitoare trebuie să fie creștine sau anticreștine. În acest războiu înfiorător, pe moarte pe viață, Austria formează numai un fragment, — căci pe întreaga suprafață a pământului resună strigătele de războiu: Hi Hrist hi Antihrist! Din aceste strigăte de războiu ai auzit d-ta astăzi numai câteva accente.“

Cu ochii deschiși a ascultat Toni această cuvântare.

„Este îngrozitor!“ — zise el. „O astfel de revoltă generală contra lui D-zeu și a religiei n'aș fi presupus.“

Părintele Laidelin continuă:

„Dar a început să fie mai bine și în tabăra noastră. N'ai cetit epistolele pastorale ale Episcopilor noștri? Deja a început să se facă o mișcare regeneratoare în cercuri mai largi. Drapelele noastre a început să se desfășure. Să dea D-zeu să se gru-

peze sub ele luptătorii cu miile și cu milioanele. Au început deja să se înființeze societăți creștinești de învățători față cu societățile învățătorilor liberali. Îți mărturisesc în confidență, că eu sunt în posesiunea unei liste de subscripție pentru o asemenea societate. În fruntea acestei mișcări de legitimită apărare stă episcopatul și întregul cler. Precum vezi așa dar s'au deșteptat cei adormiți și s'au pus la apărare!"

„Mulțumesc sfintei tale pentru aceste comunicări și te rog să mă primești ca membru în această societate!” răspunse Toni.

„Asta-mi place, Toni. Cu cea mai mare bucurie am să te înscriu în registrul bărbatilor creștini conștienți de datoriile lor. Apoi așa mai avea o dorință intimă” continuă el zimbând. „Dacă vei fi trecut examenul de capacitate la care nu mă îndoiesc că vei reuși, așa dori ca să vii în locul pervertitorului tinerimei Knack și să fi urmașul harnicului d-tale părinte. Aceasta ar fi o adevărată fericire pentru comună. D-ta ai plivi sămănătura otrăvită a lui Knack și ai sămăna în locul ei sămânțele adevăratelor sentimente creștinești, d-ta ai fi un adevărat model prin purtarea d-tale în fața copiilor și mari ar fi meritele d-tale înaintea lui D-zeu iar eu așa fi recunoscătorul d-tale păstor sufletesc.“

Toni privea cu fața înroșită înaintea sa și pe buzele sale se arăta un suris de fericire. El se gândea la Roza care-l îndemna aproape cu aceleaș cuvinte să se facă învățător în Schwanheim.

Ușa restaurantului se deschise și portarul striga: „Trenul e gata spre Schwanheim!“

XII. Sfârșitul lui Knack.

Este o lege a naturii că ori ce cauză își are efectul său. Divinul Mântuitor al lumii a exprimat acest adevăr prin cuvintele: „Din fructe se cunosc arborii“. Fructul școlii neconfesionale a fost o tinerime rea, sălbatică prin urmare nici arborele care a produs acest fruct, nu putea să fie decât un arbore otrăvitor. „Un rău arbore nu poate să producă fructe bune“ a zis divinul Mântuitor. — Insuși Knack a recunoscut-o aceasta. Elevii săi, instruiți și educați în spiritul liberei determinări neținută a-și supune poruncilor lui D-zeu toată cugetarea, voința și lucrarea lor, — îi pregăteau cele mai amare ceasuri prin neascultarea, lenea și brutalitatea lor.

Prin instrucția, exemplul și educația sa a slăbit, și în parte exterminat sentimentul religios, a stins în inimile elevilor frica lui D-zeu și pietatea și el știa bine că singur este cauza acestor nefericite consecințe. Cu toate acestea, el nu se lasă de pedagogia sa antireligioasă. Propria sa necredință și aroganța sa nu-i permiteau să lucreze în sensul școlii creștine. Tot așa de puțin voia el să-și schimbe postul cu un altul, din cauza geloziei ce o nutrea față cu Anton Gerstle. Acest tânăr funcționar deja de doi ani ca învățător în despărțământul inferior în acelaș district spre cea mai mare mulțumire a autorității școlare. Toni era favoritul inspectorului, un om învățat și cu principii creștinești, care a urmat ca successor în locul repausatului francmason Dr. Frick. Knack știa că toată comună Schwanheim dorește venirea lui Toni tot așa de ferbinte pe cât de mult dorește îndepărtarea sa

proprie. El nu voia să facă pe placul unei comune, care nu numai că nu-i recunoaște meritele, dar îl caracteriza drept pervertitor al tinerimei și-l numia dracul în școală. Din cauza aceasta a perseverat înainte în postul său, luptându-se mereu cu elevii săi nedisciplinați.

Chiar și astăzi s'a întâmplat la școală o scenă furtunoasă care avu un îngrozitor sfârșit.

Copii nu numai, că nu-l iubiau pe Knack, dar nici nu-l respectau și mulți dintre ei îl urau chiar. Intre cei ce-l urau era și Franț Specht, un tânăr din cale afară brutal, în etate de patrusprezece ani. În cursul lecțiilor făcea fel de fel de blăstămății, batjocorea pe învățător, nu învăța nimica și în fiecare zi căpăta arest. La pedepsele meritate ce le căpăta răspundea cu mornăeli și urlete sălbatică, dar aresturile zilnice îl exasperau mai mult încă decât bătaia. El ura pe Knack cu toată turbarea de care e capabil un copil rău. Când se întâlnea cu învățătorul său pe stradă, nu-l salută și strigă în urma lui fel de fel de porecle, cari erau apoi răsplătite de Knack prin câte o porție de chelteneală, cu aprobarea prealabilă a părinților lui Specht.

Învățătorul era tocmai în școală și Franț Specht făcu o strâmbătură așa de comică la spatele lui, că un alt băiat de doisprezece ani nu s'a putut reține și a răs tare.

„Ce va să zică asta, dobitocule?“ se resti Knack cătră cel ce râdea și în acelaș timp ridică mâna spre lovitură.

Cel amenințat sări în sus ca o pisică de pădure.

„Să nu îndrăznești!“ zise el, „căci și eu dau!“

Și băiatul nu glumea, el stătea deja cu pumnul gata spre apărare și ochii îi scânteiau.

Knack lăsă pe băiat nepedepsit, apucă de păr însă pe un altul, fiindcă își scoase limba cătră dânsul.

„Păduchioșilor!“ strigă el mănios. „Voi sunteți mai sălbatici decât zulukafrii.“

„Oho!“ răspunse un băiat.

Toată școala râdea, iar Franț Specht își făcea chiar de cap.

Knack își întinse mâna după unul, care sări pe bancă și ținea în mână cartea sa de cetire.

„Ce vrei d-ta?“ strigă băiatul. „Am să-ți dau cu cartea în cap.“

„Nu te lăsa Sepp!“ strigă Specht încurajându-l. „Să-i spargi capul acela de bou!“

Knack se repezi la nerușinatul băiet.

„Vino încoace dacă vrei ceva, — vino încoace!“ strigă Specht în ton răgușit.

Knack își pierdă cumpătul. Aprins de mânie se repezi la bancă și înhață pe Specht de pept.

„Ești afară ticălosule! Să te învăț eu minte — pungaș ce ești!“

Tânărul se împotrivi. Se produse o mică hârțuială până ce deodată Knack scoase un țipet de durere și se retrăsă din bancă aproape să cadă de pe picioare. Ghiorlanul i-a vărât un cuțit în pânțele¹⁾.

¹⁾ În Nr. 33 al revistei „Freie pädag. Blätter“ din anul 1886 sub titlul „Unsere Jugend aus der Schulstube“ se citează o întreagă serie de asemenea fapte petrecute în școala neconfesională. Numita revistă adaugă: Acestea fapte s'au petrecut numai în Viena și sunt încă floare la urechi pe lângă alte cazuri de complectă destrăbălare, cari se citează din alte părți. Nota autorului.

Knack își apăsă mâna pe rană și se retrăsă din sală gemând.

Copii eșiră din școală și răspândiră vesea în tot satul.

Cu toată amărăciunea ce o simțeau țărani în inimile lor față cu pervertitorul copiilor, ei aveau acuma compătimire pentru nenorocitul. Pe străzile comunei se formau grupuri grupuri, cari discutau fapta sângeroasă. Toate lucrările zilei s'au suspendat și femeilor li-s'a stins focul în vatră. Toți deplângeau nu numai crima, ci și rușinea ce a venit asupra comunei Schwanheim, unde nu s'au pomenit de când lumea asasin.

Au venit și gendarmii să aresteze pe asasin, Franț Specht însă dispăruse.

A doua zi muri Knack. Părintele Laidelin a stat tot timpul lângă muribund, care era la conștiința deplină și vedea, cum i-se apropie moartea. Cuvintele preotului și frica pedepselor vecinice au încovoiat rezistența lui Knack. El revoacă necredința, regretă activitatea sa subversivă și se mărturisă cu suflet pocăit. Când clopotul anunță din turn expirarea lui Knack, femeile își frângeau involuntar mâinile și priveu cu groază spre cer.

„Ah, Dumnezeu, a murit!“ ziceau ele. „Ce nenorocire, — un omor în satul nostru! Să ne ferească Dzeu de o pedeapsă pentru un păcat așa de înfiorător, pe care toți îl detestăm!“

Așa vorbeau femeile evlavioase, cari eșiseră din școala religiosului Gerstle. Elevii lui Knack însă au dovedit și cu această ocazie sălbătăcimea lor sufletescă prin indiferentismul, ce-l manifestau față cu tragicul sfârșit al învățătorului și educatorului lor.

Pe străzi se formară iarăși grupuri Kehrwald, încunjurat de mai mulți vecini, stătea cu mâinile încrucișate și cu capul plecat, o ținută pe care o lua el, de câte ori obicinuia a discuta afaceri mai importante.

„Oameni buni“ începă el, „dacă judecăm bine, nu trebuie să găsim nimic curios și ceva ne mai auzit în faptul, că Specht a înjunghiat pe Knack. Mi se pare că lucrul este foarte natural. Nenatural ar fi fost dacă vr'un școlar ar fi înjunghiat pe bătrânul nostru învățător Gerstle, — pentruce? Pentrucă Gerstle prin instrucția, disciplina și propriul său exemplu a educat numai copii harnici și cuviincioși. Nici un copil nu uria și disprețuia atunci pe Gerstle, — nu, toți îl respectau și iubiau fiindcă merită. Afară de aceasta toți copiii aveau o mare groază de ori ce păcat de moarte fiindcă frica lui D-zeu le era întipărită în inimă. Dacă așa dar vr'un elev de al lui Gerstle ar fi înjunghiat pe bunul și evlaviosul său învățător, — aceasta ar fi fost o faptă nenaturală fapta unui elev eșit din minți. — Cu Knack însă stau lucrurile astfel. El nu dădea elevilor un bun exemplu, nici învățături bune. Nici odată n'a îndemnat el pe elevi la frica lui D-zeu și la purtare creștinească, — din contră! El a batjocorit religia pe toate căile și a desprețuit-o a ocărât pe preoți și a persiflat biserica. A tăgăduit viața eternă, și a rîs de cer și de iad și a învățat copii să se bucure numai de viața pământească și pe aceasta să și-o înfrumusețeze — căci altă viață nu mai este. Dacă el a stricat astfel copiii și i-a făcut necreștini, păgâni, atunci nu mă mir că Specht s'a purtat față cu măiestrul său ca un necreștin și păgân. Eu găsesc, că aceasta este foarte natural.“

Tăranii ascultau cuvântarea cu mare atențiune.

„Ai dreptate, — tocmai așa este, cum spui tu!” confirmă consilierul școlar Nübel. „Ceea ce seamănă cineva în ogor, aceea ră sare. Knack a sămănat buruiene, iar acum a secerat fructele sămănăturii sale. Cât de mult ne-a stricat omul acesta în acești opt ani de când e aci! Nu trece o zi fără scandal. Cu cât devin mai mari băeții cari au eșit din școala lui Knack cu atât sunt mai dese tâlhăriile, hoțiile și destrăbălările.

Satul nostru cinstit altă dată își perde buna reputație încetul cu încetul. Cu toate acestea nu vreau să ocărăsc pe Knack, — el e deja mort și judecat de D-zeu. Vreau să zic însă, că — acum trebuie să punem toate pietrele în mișcare, ca să putem câpăta un bun învățător. Dacă ar veni iară un Knack, atunci... vai și amar va fi!“

Toți dădeau din cap aprobând. Când s'au imprăștiat oamenii, pe fața fiecăruia se vede pe lângă jalea ce o simțiau ei asupra faptei sângeroase, tot odată și espresiunea conștiinței vesele de a fi scăpat de un mare rău.

Patrusprezece zile mai târziu s'a găsit în pădure cadavrul lui Specht. Ucigașul se spânzurase.

(Va urma).

Bibliografie.

A apărut:

„Revista politică și literară“. Anul I. Nr. 5. cu următorul sumar: Dr. Aug. Bunea, Profesorii școalelor secundare și ajutorul dela stat. — Dr. Cassiu Maniu, Din istoria organizației neamului românesc. — Dafin, Măntuire (poezie). — Ion Agârbicean, Omul cu viață scurtă. — Dr. G. Moroianu, Creșterea și exportul nostru de animale, odinioară și astăzi. — Al. Ciura, Crăciun. — Ilie Marin, Un pseudonim. — A. C., Cronica politică. — Dr. V. Meruțiu, Cum s'au format munții și văile? — A. Melin, Din vrăjbi (frânturi). — Dr. A. Bunea și L. Rusu, Cronica literară. — A. Ciato, Probleme. Diverse. Redacțional.

Editor: Iunio Br. Hodosiu. Prim-redactor: Aurel Ciato. Să poate procura cu prețul de 10 cor. la au; 5 cor. 1/2 an. Pentru România și străinătate 12 lei; 6 lei 1/2 an. Abonamentele să se trimită la adresa: Aurel Ciato, Blaj (Balázsfalva) Ungaria.

„Junimea Literară“. Anul IV. Nrul 1. cu următorul sumar: Sextil Pușcariu, O scrisoare. — G. Rotică, Surorii mele. — E. Grigorovitz, O noapte strașnică. — Leandru, Dragă mamă. — H. Petrea-Petrescu, Tinerete. — V. Loichiță, Astă vară. — S. Fl. Marian, Borza. — Leandru, Sonet. — I. Veslowski, Plastica Renașterii și Michael Angelo. — B. Nemărginirea. — L. Marian, Părintele Ion. — Filuț, Noaptea Anului nou. — Elena N. Veronca, Busuioacul. — V. Huțan, Doruri. — D. Dan, Documente. — Taniu, Jurământul. — I. Streșină, Seară de iarnă. — N-r. Noțițe bibliografice.

Calendarul dela Cluj a apărut și pe 1907. ca nr. 8. din biblioteca despărțământului Cluj, prețul 20 fil. Publică portretul marelui fundator Ioan Petran, și casa din Gilău, unde s'a născut Ioan Oltean din Cojocna, biserica din Feleac și mai multe vederi dela expoziție, câte o poezie de Ale-

sandri, Coșbuc și Goga și o conferență instructivă a dlui Leontin Pușcariu, despre folosul asigurărilor.

Poșta Administrației.

Am primit și cutăm abonamentul dela:

Telecul rom. pe 1901. Vă rugăm și pentru achitarea anilor următori. *Apșa-de-jos* (E. H.) pe 1905. Vă rugăm și pentru an. 1906. *Alfalau* (Gy.) pe 1906 sem. 2-le. *Gurghiu* pe 1905. Așteptăm și pe a. 1906. *Chiheriul super.* pe 1905 și 1906 *Gârbova-de-jos* pe 1906. *Mătești* pe 1906 sem. 2-le. *Aruncuta* pe 1906. *Ghireș* pe 1906 *Petroșeni* pe 1906. *Petr. Iorg. Varadia* pe anii 1901 până la finea an. 1905. *Sedriagul mare* pe 1906. *Dichicul-de-jos* pe timpul din 1/2 1905—1/2 1906. Rugăm și restul. *Ghișasa super.* pe 1906. *Lipău* pe 1906. *Mocira* pe 1906. *B. D. Lugoj* pe 1907 sem. 1-im. *Casina, Abrud*, pe 1906 sem. 2-le. *Blagea* pe 1906 sem. 2-le. *Pata* pe 1898 Vă rugăm să achitați și anii următori. *Rebrigoara* pe 1905 sem. 2-le și 1906 sem. 1-im. Vă rugăm și pentru restul. *Reșița rom.* pe 1906. *Hodișa rom.* pe 1906. *Tăuși* pe 1906. *Magura* pe 1903. Rugăm și pentru restul anilor până acum. *Grovaș* pe 1904 sem. 2-le și 1905 sem. 1-im. Ne rugăm și pentru restul abonamentului. *Vad* (Făgăraș) pe 1905. Rugăm și restul. *Dr. M. Năsăud* pe 1903. *Milăcel* pe 1907. *Somály* pe 1906 sem. 2-le. *Sibiu* pe 1906 sem. 2-le. *Bobohalma* pe 1905 și 1906. *Csengeturufalu* pe 1906. *Lechincioara* pe 1906. *Hoszúpályi* pe 1906. *Vișeu-de-jos* pe 1906 sem. 2-le. *Nepos* pe 1906. *Belotint* pe 1906. *Băiuș* pe 1907 sem. 1-im. *Jebel* pe 1906. *Gilad* pe 1906. *A. B. Sibiu* pe 1905 și 1906. *Poiana Arișului* pe 1906. *Foget* pe 1906. La rațiuni servește drept quită recepția postală. *G. V. Eger* pe 1907 sem. 1-im. *Sântiorint* pe 1906. *Cucerdea rom.* pe 1905 și 1906. *Vaideiu* (Orăștie) pe 1906. *Nagykeles* pe 1906. *Nagy Jellő* pe Oct.—Decembrie 1905 și pe Ianuar—Martie 1906. Binevoși a trimite și pe Aprilie—Decembrie 1906, ca să vină în rând. *Subpădure* pe 1906 și 1907. *Beld* pe 1906. *Ohaba* (Făgăraș) pe 1906. *Körös-Topa* pe 1902 sem. 2-le. Vă rugăm să binevoși a ne trimite și restanța de pe anii 1903 până la 1906, căci avem mari lipse. *M. Căpuș* pe 1906. *Săliș* pe 1906 sem. 2-le. *Cojocna* pe 1906. *Cârnecea* pe 1906. *Cianadul sârb.* pe 1906 sem. 2-le. *Apșa-de-jos* pe 1906. *Chizdăia* pe 1906. *Butin* pe 1907 sem. 1-im. *Suciul-de-sus* pe 1906. *Silag* pe 1902 sem. 2-le, 1903, 1904 și 1905 sem. 1-im. Urmează epist. separat *Bistrița* pe 1906. *Csikszépviz* pe 1906. *Boinești* pe 1906. *Sămbotelec* pe 1905 și 1906. *Cătina* pe 1907 sem. 1-im. *D. Ch. Făgăraș* pe 1907 Intreg. *Töös* pe 1906. *Tománia* pe 1906. *Doștat* pe 1906. *Oravița rom.* pe Aprilie—Decembrie 1906. *Vișeu-de-mijloc* pe 1906. *J. P. Veneția-de-jos* pe 1907.

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.

p. redacție respnz.: Augustin Gruția.

Nu sunt bani aruncați,

ci bani ce vor aduce mari interese aceia bani, cari să dau pentru *Emulsiunea de SCOTT*, căci sănătatea totdeauna prețuiește mai mult ca banul. *Emulsiunea de SCOTT* se pregătește din cel mai bun ulei de pește Norvegian. *Emulsiunea de SCOTT* este rezultatul unor cercetări și experiențe de 30 ani. Aceasta medicină are o putere de vindecare colosală și acolo unde trebuie să învingi un morb, ori trebuie într. mânt de intrămare să folosești numai *Emulsiunea de SCOTT* Cu uleiul comun de pește nici pe departe nu poți să ajungi la rezultatele ce le ajungi cu *Emulsiunea de SCOTT*.

Marca de probă a EMULSIUNEI de SCOTT este pescariul ce poartă în spate un pește.

Cu provocarea la aceasta foaie, trimițând 70 fileri, în timbre postale, spe-dează gratis mustra

Dr. BUDAI EMIL,
városi győgyeztetára
(27) 8-12 BUDAPEST, IV. Váci-utca 34/50.

Prețul unei sticle 2 cor. 50 fil.

Se poate câpăta în ori care farmacie.

ACATISTUL MIC,

sau carte ce cuprinde în sine rugăciuni către Preasf. Născătoare de Dumnezeu leg. 24 fil.

BIBLIOTECA UNIREI.*)

1. **Benhur** sau zilele lui Mesia. de Levis Wallace, 2 v. 2.90
2. **M. Eminescu.** Studiū critic. —.90
3. **Câte-ya momente** din începuturile bisericii rom. de C. Auner —.20
4. **Nume de familie** la românii din Ungaria, de A. Viciū. —.12
5. **Din viața lui I. Micul** de M. Străjan —.16
6. **Albertina.** Povestire de Dr. W. Bojor. —.30
7. **Cestiuni din dreptul bis. unite** p. I. II. 3.40
8. **Cele doue fețe** ale lumii de Nicu —.30
9. **Ziua Deșteptării** de Aurel Fodor —.16
10. **Cele două conștițe,** pieză teatrală în 5 acte, trad. de Simion Zehan —.40

*) Aceia, cari vor comanda de odată toți 10 Nrii, îi primesc cu 6-10 cor. în loc 8-84 cor.

Tusă!

Cine nu să îngrijește de tusă păcătuțe contra sa.

Caramelle de piept

ale lui Kaiser
cu 3 brazi

probate de medici și recomandate contra tusei, răcelii, guturaiului. 4512 recunoștiute dovedesc efectul minunat al acestei medicini. — *Un pachet costă 20 și 40 fl.* și să pot afla la farmacia Carol Schiessl — Blaj. (13) 23—32

Comunicarea trenurilor

prin gara Kükülöszög — Blaj.

— Valabilă dela 1 Octombrie n. 1906. —

cătră	g a r a	dela
Teiuș—Tövis		
12-48	tren de persoane	1-02
7-35	tren accelerat	12-22
7-02	tren mixt (numai Joia)	4-05
2-52	tren accelerat	2-13
1-20	tren de persoane	9-05
Copsa—Kis-Kapus		
1-07	tren de persoane	12-43
12-23	tren accelerat	7-34
4-09	tren mixt (numai Joia)	6-53
2-14	tren de persoane	2-15
9-06	tren accelerat	2-51
P a r a j d.		
3-02	tren mixt	8-44
2-43	tren mixt	6-48
9-11	tren de persoane (Luni, Marcuri, Sâmbăta)	12-38

A apărut:

LITURGIERIUL

Prețul unui ex. pe hârtie „prima“
crudo 6 cor.
legat 9 „
Pe hârtie velină consistentă:
crudo 5 cor.
legat 8 „

A apărut!

„CALENDARUL UNIREI“ pe 1907.

Prețul 50 fil. + 10 fil. porto.

A apărut!

„PATRIA“

Institut de credit și de economii, societate pe acții în Blaj.

Bilanțul pe anul al XXI-lea 1906.

Active.		Contul bilanțului.		Vașyon.		Pasive.		Mérlegszámla.		Teher.	
Numerar în cassă		Pénztármaradvány	C.	65,615.59		Capital de acțiuni		Alaptőke	C.	220,000.—	
Imprum.-Escompt		Leszámitolt váltok	›	2,333,079.08		Depuneri spre fructificare		Betétek	›	2,622,457.94	
› Hipotecar		Jelzálogra kölcsönzött	›	526,981.—		Fondul de rezervă		Tartalék-alap	›	394,727.68	
› Lombard		Érték papirokra kölcsönzött	›	317,434.—		› special de rezervă		Külön tartalék alap	›	18,270.55	
Efecte		Érték papirok	›	222,037.—		› de penziune		Nyugdíj alap	›	60,840.10	
Efectele fondului de penziune		Nyugdíjalap érték papirjai	›	50,740.—		Reescompt		Visszleszámitolás	›	138,989.—	
Casa societății		Az intézet háza	›	44,000.—		Interese anticipate		Előlegezett kamatok	›	46,666.77	
Realități de vânzare		Eladó ingatlanok	›	28,228.72		Depozite		Letétek	›	18,328.29	
Cto Curent		Folyó számla	›	1,579.73		Creditori		Hitelezők	›	5,036.70	
Bon in Giro-Conto		Giro-Conto	›	1,152.67		Dividendă neridicată		Fel nem vett osztalék	›	150.—	
Cheque-Conto		Cheque-Conto	›	3,812.64		Profit curat		Tiszta nyereség	›	70,440.91	
Spese de proces		Per költség	›	1,042.91							
Spese de protest		Óvatolási költség	›	204.60							
				<u>3,595,907.94</u>							<u>3,595,907.94</u>

Eșite.		Contul profitului și perderilor.		Kiadás.	
Interese pentru depuneri capit.		Tőkésített betéti kamatok	C.	115,881.21	
› de reescompt		Felvett kamatok	›	1,336.—	
Marce de prezentă		Visszleszámitolási kamatok	›	11,906.49	
Salare		Jelenlétijegyek	›	1,832.—	
Spese curente		Fizetések	›	16,720.—	
Contribuțiune		Fentartási költségek	›	1,530.58	
› după interese depuneri		Adó	›	18,178.93	
Porto postal		› betéti kamatok után	›	11,721.72	
Competință de timbru		Postabér	›	1,597.99	
Dubii		Bélyegilleték	›	1,540.96	
Profit curat		Kétes	›	3,499.16	
		Tiszta nyereség	›	70,440.91	
				<u>256,185.95</u>	

Blaj, din ședința direcțiunii ținută la 11 Ianuarie 1907.

I. Br. Hodosiu m. p.
director executiv.

Membrii

I. M. Moldovanu m. p. S. P. Mateiu m. p. Dr. A. Bunea m. p. St. Popu m. p. E. Bianu m. p. I. F. Negruțiu m. p. Dr. Alexandru Pop m. p. Georgiu Bărbat m. p. D. Radeș m. p.
președinte. vice-președinte.

S'a revăzut și aflat în consonanță cu cărțile

A. C. Domșa m. p.
președinte.

Iacob Mureșlan m. p.
membrii comitetului.

Dr. Ambrosiu Chetian m. p.
de supraveghiere.

Gavril Precup m. p.

Ioan Fodor m. p.

Nyereség és veszteség számla.

Întrate.		Bevétel.		
Interese Escompt		Váltóleszámitolási kamat	C.	191,880.72
› Hipotecar		Jelzálog kölcsön kamat	›	35,028.29
› Lombard		Értékpapir kölcsön kamat	›	19,395.09
› Efecte		Érték papir kamat	›	6,343.16
Proviziune		Jutalék	›	2,138.69
Chirie		Házbér	›	1,400.—
				<u>256,185.95</u>

Victor Muntean m. p.
prim-comptabil

direcțiunii:

duse în ordine deplină. Blaj, la 11 Ianuar 1907.

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896
premiat cu medalia cea mare.

Turnătoria de clopote și fabrica de scaune de fer pentru
clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

în Timișoara-Fabric

(8) 33 - 52

→ clopotele găurite ←

de mine inventate și mai de multe ori premiate, cari sunt provăzute în partea superioară — ca violina — cu găuri după figura S și pentru aceea au un ton mai intensiv, mai limpede, mai plăcut și cu vibrarea mai voluminoasă, decât cele de sistem vechiu, așa, că un clopot patent de 327 kg. este egal în tonul unui clopot de 461 kg. făcut după sistemul vechiu. Mai departe se recomandă spre facerea scaunelor de fer bătut, de sine stătătoare, — spre preadjustarea clopotelor vechi cu ajustare de fer bătut — ca și spre turnarea de toace de metal.

se recomandă spre pregătirea clopotelor nouă, pe cum la turnarea de nou a clopotelor stricate, mai departe spre facerea de clopote întregi armonioasă, pe lângă garanție pe mai mulți ani, provăzute cu ajustări de fer bătut, construite spre a le întoarce cu ușurință în ori ce parte, îndată ce clopotele sunt bătute de o latură prin aceea ce sunt mântuite de crepare. — Cu deosebire recomand

Prețcuranturi ilustrate se trimit la cerere gratuit și franco

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transilvania“

din Sibiu

(7) 33 - 52

Intemeiată la anul 1868

în Sibiu, strada Cisnădiei nr. 5 (edificiile proprii), asigură în cele mai avantajoase condiții:

contra pericolului de incendiu și exploziune. edificii de ori-ce fel, mobile, mărfuri, vite, nutrețuri și alte produse economice etc.

asupra vieții omului

în toate combinațiile, capitale pentru cazul morții și cu termen fix. asigurări de copii, de zestre, rente pe viața întreagă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală

Asigurări pe spase de înmormântare cu solvirea imediată a capitalului.

Valori asigurate contra incendiului: 90,981.088 coroane.

capitale asigurate asupra vieții: 9.125.898 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit: pentru despăgubiri de incendii 4,077,788.78 c. petru capitale asigurate pe viață 3,568,863.37 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela: Direcțiune în Sibiu, str. Cisnădiei nr. 5 etajiu I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița și Cluj, precum și dela subagenții din toate comunele mai mari.

A APĂRUT:

„Mântuește-ți sufletul“

Predici pentru misiuni.

Traduse de membrii Societății de lectură „Inocențiu M. Klain“ a Teologilor din Blaj.

Această carte în urma felului practic de a vedea și expune adevărurile ce le tractează, corespunde pe deplin scopului ce-l urmărește. Atât ca instrucție religioasă, cât și ca predicarea cuvântului dumnezeesc e la înălțimea dorită.

Constă din 37 coale 8° și costă 4 cor. 50 fil.

Se poate cumpăra dela Societatea de lectură „Inocențiu Micu Klain“, și dela Librăria Seminarială.

Cea mai bună apă minerală.

Aduc la cunoștința Onoratului Public că
singur eu pot servi cu apa de:

RÉPÁTI

cea mai excelentă și sănătoasă
apă minerală.

BLAJ,

SALAMON SINBERGER.

Cea mai minunată și sănătoasă apă minerală.

! Pentru economi!

Prav pentru îngrășarea vitelor cornute, porcilor și a cailor. Vacile dau prin întrebuințarea pravului acestuia lapte mai mult și mai bun. De mare însemnătate este pentru ori care econom a întrebuințarea acest prav de îngrășare, căci prin acesta să urcă valoarea — adică prețul vitei, porcilor și a cailor. — Prețul este 60 fileri.

Moartea cloșanilor și a șoarecilor. Un prav sigur pentru stărpirea acestora. — Prețul 60 fileri.

Prav pentru ouatul găinilor. Prin întrebuințarea pravului acestuia, găinile ouă mai mult ca de comun — chiar și în timp de iarnă — pe când altcum nu ne ouă — sau foarte puțin. — Prețul 30 fileri.

Unsoare galbină pentru păduchi la vite. Știut este că vitele și porcii toamna și iarna întreagă, până la deplina dezvoltare a primăverii, suferă mai mult de mănăcărimea păduchilor, prin care mănăcărime sunt reținuți porcii și vitele în îngrășarea și dezvoltarea lor — ba chiar slăbindu-i, astfel încât în loc de a li-se ridica prețul, chiar pierd din valoare. De aceea fiecare econom să întrebuințeze această unsoare — căreia îi e prețul 20 și 40 fileri.

Extracte pentru prepararea rumului și a diferitelor liqueruri. Cine vrea să și prepară rum și liqueruri foarte bune și ieftine, să întrebuințeze aceste extracte. Prețul pentru 1 litră 40 fileri.

Thea foarte ieftină și bună, 1 pachet 20 fileri, iar 1 kilogram 8 coroane.

Syrup de zmeură. Curat numai din suc de zmeură de pe munte, preparat cu zahar rafinat. 1 klgr. 1 cor. 20 fil.

Contra bătăturilor — ochi de găină la picioare — mijloc excelent și sigur. — Prețul 70 fileri.

Contra mânilor și a picioarelor înghețate. Prețul 80 fileri.

CORNEL DEMETER, apotecar
(86) 3-5 Szászváros, Piața școalei 41.